

NYA SPRÅK, NYA VÄRLDAR: VAD FÖR UPPFATTNINGAR HAR MAN OM SPRÅK I
EN FLERSPRÅKIG FAMILJ?

Maria Kotilainen

Pro gradu-avhandling i svenska språket
Institutionen för språk
Jyväskylä universitet
Våren 2011

TIIVISTELMÄ

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Humanistinen tiedekunta	Kielten laitos
Tekijä: Maria Kotilainen	
Otsake: Nya språk, nya världar: Vad för uppfattningar har man om språk i en flerspråkig familj?	
Aine: ruotsin kieli	Pro gradu -tutkielma
Vuosi: 2011	Sivumäärä: 79
<p>Tutkielmani tarkoituksena on selvittää, millaisia käsityksiä monikielisen perheen jäsenillä on kielistä yleensä sekä osaamistaan kielistä erityisesti. Lisäksi tarkastelen sitä, millaisia arvoja he antavat käyttämilleen kielille. Aineisto koostuu monikielisen perheen jäsenten yksilöhaastatteluista ja kuuluu Pohjoinen monikielisyys -projektiin. Tutkimaani monikieliseen perheeseen kuuluu kuusi henkilöä kolmesta eri sukupolvesta. Informanttien kielirepertuaarit vaihtelevat, mutta yhdistävänä tekijänä on usean kielen käyttö arkielämässä.</p> <p>Lähestyin aineistoani etnografisesta näkökulmasta ottamalla huomioon eri kielten roolit monikielisten informanttieni arkipäivässä, koska oletin kielenkäyttökontekstien vaikuttavan siihen, miten ja millaisia käsityksiä kielenkäyttäjälle syntyy kielistä ja millaisia merkityksiä kielille annetaan. Toisaalta uskoin, että myös yhteiskunnan arvot ja ideologiat vaikuttavat joko suoraan tai epäsuorasti siihen, miten yksilö suhtautuu eri kieliin ja mitä arvoja eri kielet saavat. Tarkastelin käsityksiä eri kielistä ottamalla selvää muun muassa siitä, kuinka eri kieliä nimetään, luokitellaan ja kuvaillaan ja missä konteksteissa niitä käytetään. Kielten arvoa ja merkitystä lähestyin siitä näkökulmasta, miten monikieliset informanttini perustelevat, että kieli on heille tärkeä.</p> <p>Tutkimuksessa kävi ilmi, että suhtautuminen eri kieliin vaihteli vastaajasta ja kielestä riippuen. Käsitys kielistä oli hyvin funktionaalinen: kielen merkitys ja arvo muodostui sen pohjalta, missä tilanteissa, kenen kanssa ja mitä varten jotakin kieltä käytettiin. Esiin nousi käsitys, että eri kielet ilmaisevat eri asioita ja ovat luonteeltaan ja rakenteeltaan jokseenkin erilaisia. Toisaalta yhdistäväksi tekijäksi nousi kielten funktio vuorovaikutuksen mahdollistajana. Myös kielen ja kulttuurin suhde nousi keskeiseksi teemaksi erityisesti vähemmistökieli meänkielen asemasta keskusteltaessa.</p> <p>Kielikäsitusten ja erilaisten kielellisten kokemusten välillä oli mahdollista nähdä syy-seuraus-suhteita. Kokemukset monien kielten käytöstä näyttivät lisänneen kielellistä tietoisuutta ja toisaalta avoimuutta monikielisyydelle ja uusien kielten oppimiselle. Kieliä ja monikielisyyttä pidettiin enimmäkseen positiivisena ja säilyttämisen arvoisena asiana. Toisaalta kokemukset monikielisestä arjesta ovat mahdollistaneet sen, että käsitykset ja kielten merkitykset ovat voineet muuttua. Erilaiset kokemukset kielten käytöstä saattavat selittää myös aineistossa esiintyviä keskenään ristiriitaisiakin näkemyksiä kielistä.</p>	
Avainsanat: monikielisyys, kielikäsitukset, vähemmistökieli, perhe	
Kirjasto/Säilytyspaikka: Kielten laitos	
Muita tietoja: -	

INNEHÅLL

1 INLEDNING	5
2 FLERSPRÅKIGHET	8
2.1 Flerspråkighet som ett sociologivistiskt fenomen	10
2.2 Språk i samhället	11
2.2.1 Minoritetsspråk	14
2.2.2 Meänkieli	15
2.3 Flerspråkighet i familjen	18
2.4 Språk och individ	21
2.4.1 Språkattityder och emotioner	23
2.4.2 Språkets värde	25
3 UPPFATTNINGAR OM SPRÅK	27
3.1 Begreppet uppfattning	28
3.2 Ursprung till vardagliga uppfattningar	29
3.3 Forskning i uppfattningar om språk	30
3.3.1 Uppfattningar om första- och andraspråk	33
3.3.2 Uppfattningar om språks natur, status och normer	35
4 MATERIAL OCH METOD	37
4.1 Syftet med studien	37
4.2 Forskningsfrågor	40
4.3 Data och informanter	40
4.4 Analysmetoder	42
4.5 Informanternas bakgrund	46
5 RESULTAT	49
5.1 Uppfattningar om språken i allmänhet	49
5.1.1 Uppfattningar om språks natur	49
5.1.2 Uppfattningar relaterade till språks status och normer	51
5.2 Uppfattningar om de enstaka språken och värden bakom språken	54
5.2.1 Svenska	55
5.2.2 Meänkieli	57
5.2.3 Spanska	62
5.2.4 Engelska	64
5.2.5 Uppfattningar om språk, uppfattningar om flerspråkighet	66

6 SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION	68
6.1 Sammanfattning av forskningsresultat	69
6.2 Diskussion	72
LITTERATUR	76

INLEDNING

Att tala flera språk är vardag för många. Somliga har varit flerspråkiga ända från början av sitt liv medan andra har blivit flerspråkiga senare i livet. I själva verket är vi alla flerspråkiga eftersom vi använder oss av olika språkvarieteter i vardagen med dess olika funktioner. Jag tycker att det är intressant att fråga sig hur man uppfattar sina språk: vad man tänker om och känner mot språken som är en del av ens liv. I min pro gradu-avhandling vill jag forska i vad för uppfattningar vanliga flerspråkiga språkanvändare har om olika språk. Forskning i vardagliga uppfattningar är folklingvistik. Vardagliga uppfattningar har ofta ansetts vara ovetenskapliga och de har därför blivit föraktade och betraktade som fördomar och missuppfattningar. (Niedzielski & Preston 2000, 1–3.) Niedzielski och Preston (2000, 324) skriver emellertid att folklingvistik är en väsentlig del av etnografin för en språkgemenskap eftersom den ökar kunskapen om hur vanliga språkanvändare själva uppfattar fenomen med anknytning till språk. Det spelar ingen roll om uppfattningar som kommer fram bland vanliga språkanvändare enligt lingvister anses vara sanna eller inte.

I denna pro gradu-avhandling fokuserar jag på flerspråkiga individers uppfattningar om språk: först och främst är jag intresserad av vad för tankar och uppfattningar flerspråkiga har om språken som spelar någon roll i deras liv, men jag tar också hänsyn till om informanterna lyfter fram uppfattningar om språken i allmänhet. I min studie försöker jag dessutom förklara vad för betydelser och värden man ger åt sina språk. Liksom Niedzielski och Preston (2000) ska jag inte bara ta reda på vad för uppfattningar informanterna har om språk, utan jag strävar också efter att se vilka faktorer som möjligtvis påverkat uppfattningarna.

Jag antar att man kan ha litet avvikande känslomässiga bindningar till olika språk och att olika språk har varierande roller i en flerspråkig vardag. Detta antagande har påverkats av den sociolingvistiska synen på flerspråkighet som situationell användning av olika språkliga resurser. Jag granskar förhållandet mellan språket och den sociala verkligheten och tror att verkligheten konstruerar språkanvändningen och tvärtom. Eftersom jag forskar i hur vanliga språkanvändare uppfattar språk anser jag att det är viktigt att ta hänsyn till vardagen där man lever. Jag är intresserad av hur olika uppfattningar blir till och hur språk får sina värden: om man anser ett språk viktigt på grund av studier, arbete, människorelationer, kultur eller andra orsaker. Jag anser det viktigt att ta reda på vilken roll olika språk spelar i vardagen och om varierande roller påverkar hur man inställer sig till språk. Jag närmar mig informanternas

språkliga vardag ur en etnografisk synvinkel.

När det gäller individer som talar två eller flera språk använder man ofta synonymt begreppen två- och flerspråkighet, men jag kommer att använda termen flerspråkighet konsekvent i denna studie av två orsaker: för det första är användningen av termen flerspråkighet motiverad eftersom den inkluderar också tvåspråkighet men samtidigt stöder uppfattningen att både när det gäller individers och språkgemenskapers språkbruk använder man flera olika språkvarieteter och språkstilar (se t.ex. Dufva & Pietikäinen 2009). Dessutom är alla informanterna i denna studie flerspråkiga i den betydelsen att de talar flera språk i sin vardag.

Det är speciellt lockande att forska i flerspråkiga språkanvändares uppfattningar om språk eftersom det har visats i flera studier att flerspråkighet stöder ens metalingvistiska kompetenser: man blir mer medveten om språk som ett fenomen och speciellt om de språk som man själv använder. När ett barn har kontakt med två språk redan tidigt i barndomen, jämför det språken med varandra och blir medvetet om hur de fungerar, vilket utvecklar en metalingvistisk medvetenhet. Burck (2005, 190) skriver att när man tar en reflexiv ställning till sina språk öppnas en rad av resurser för individer. Den ökade medvetenheten kan utveckla potentialen att dra nytta av skillnader mellan olika språk. Eftersom jag antar att alla informanterna i denna studie har en viss metalingvistisk kompetens fäster jag uppmärksamhet inte bara vid uppfattningar om enstaka språk utan tar också hänsyn till vad för uppfattningar informanterna lyfter fram när det gäller fenomenet språken i allmänhet.

Därtill är det intressant att forska i uppfattningar om språk hos sådana vars språk har varierande status. Språken som kommer på tal i denna studie skiljer sig mycket från varandra i detta avseende: det ena av språken är ett minoritetsspråk, medan det andra är majoritetsspråket i det omgivande samhället. Dessutom finns det två stora språk, "världsspråk", som spelar en viktig roll i vardagen. Det är intressant att forska i vilka roller och värden dessa olika språk får och hur dessa roller och värden förhåller sig till uppfattningar som man har om dessa språk. Intresset i min studie ligger därtill i hur förhållandet till minoritetsspråket avviker från förhållandet till majoritetsspråket. Det finns många kontexter att ta hänsyn till i denna studie: på makronivån samhället och språkgemenskapen och på mikronivån familjen som utgör en viktig kontext där man förhandlar om betydelser, får språkliga erfarenheter och talar om dem. Den här studien med sina intervjuer är en av de kontexter där betydelser lyfts fram. Forskarens syn på flerspråkighet kan påverka hur han eller

hon tolkar materialet. När det gäller denna studie tror jag att t.ex. tidigare studier om flerspråkighet har påverkat mina uppfattningar om detta ämne.

Eftersom uppfattningar om språk hör ihop med attityder till språkinläring tror jag att flerspråkighet är ett intressant och relevant fenomen att sätta sig in i för en blivande språklärare. När man känner fenomenet djupare kan man bättre förstå sina elever som håller på att lära sig ett nytt språk och kanske redan har många språk och kulturer i bakfickan. Språkliga attityder är en av de viktigaste affektiva egenskaperna som förklarar andraspråksinläring med utgångspunkt i deras anknytning till motivationen. Attityder anses vanligtvis vara psykologiska dispositioner som får en att uppföra sig eller evaluera beteende på ett visst sätt och motivation anses vara en kombination av viljan och strävan att uppnå ett visst mål (Pavlenko 2005, 31). Också känslor mot språk spelar en viktig roll för ens språkliga val (Pavlenko 2005, 201). Enligt några undersökningar påverkar känslorna mot språk inte bara attityder, beslut och val utan också inlärningsresultaten (Pavlenko 2005, 208). Jag tycker att känslorna också påverkar hur man uppfattar olika språk.

Det är svårt att hålla isär begreppen uppfattningar om språk och attityder till språk, men till skillnad från attityder anser jag uppfattningar som en form av kunskap om språk som inte nödvändigtvis innehåller några affektiva attityder till språk även om känslomässiga attityder kan ingå i uppfattningar. Det kan vara fråga om hur man uppfattar ett språk strukturellt eller vad man tror språket möjliggör. Jag tar inte ställning till hur sanningsenliga uppfattningarna är utan tror som Linell (2009, 286) att de är en del av den sociala verkligheten eftersom man tror på dem. Enligt min mening är det bra för en blivande lärare att vara medveten om uppfattningar bland andra faktorer som möjligtvis påverkar språkinläringen.

Jag ska närma mig flerspråkighet ur tre olika nivåer: samhället, familjen och individen. Uppfattningarna som står i fokus i denna studie blir synliga på den individuella nivån men jag tror att de påverkas av uppfattningarna och värdena i samhället och familjen. Därför anser jag det nödvändigt att i teoridelen granska frågor som berör språkpolitik och flerspråkighet i familjen och först därefter koncentrera mig på flerspråkighet hos en individ. När det gäller flerspråkighet hos en individ anser jag att det är viktigt att granska flerspråkigheten ur olika synvinklar för att bättre förstå vilken roll ett språk spelar i ens liv och hur språket får värden. Dessutom redogör jag för hur uppfattningar blir till och förändras och hur de kan undersökas. Efter teoridelen presenterar jag materialet och metoder som jag valt för studien.

I analysdelen behandlar jag uppfattningar om språken i allmänhet och uppfattningar om enskilda språk samt värdena och betydelseerna bakom språket. Jag närmar mig materialet kvalitativt genom att granska vilka betydelser informanterna själva ger åt sina språk. Detta gör jag genom att ta reda på i vilka kontexter de använder språk, vad för känslor de har mot olika språk och speciellt hur de benämner, kategoriserar, beskriver och definierar sina språk. Jag avslutar studien med en sammanfattning och diskussion där jag presenterar forskningsresultaten och diskuterar studiens reliabilitet och validitet samt lyfter fram eventuella problem som uppstått under undersökningsprocessen.

2 FLERSPRÅKIGHET

Studiet av social och individuell två- och flerspråkighet har gått igenom olika perioder som är bundna vid omväxlande uppfattningar om social organisation, identitet och etnicitet. Ända till 1970-talet var flerspråkighet ett marginellt forskningsobjekt som ansågs vara ett undantag från normen enligt vilken man ansåg det vara normalt att växa upp och leva i en enspråkig omgivning. Talare av andra språk än det dominant språket ansågs ofta vara avvikande och ha otillräckliga språkkunskaper och den så kallade balanserade tvåspråkigheten – att behärska två språk lika bra – sågs bara som ett kanske lockande ideal som emellertid är omöjligt att uppnå. Om man råkade vara annorlunda, kunde man ha framgång i samhället om man anpassade sig till rådande språkpraktiker och assimilerade sig språkligt. På den sociala nivån ansågs flerspråkigheten i samhället vara ett potentiellt hot mot den nationella enhetligheten snarare än en resurs för samarbete över gränserna eller för internationellt utbyte. (Busch 2006, 7.)

Inom det enspråkiga idealet främjades den språkliga fördelningen i den betydelsen att skillnaderna mellan lokala varieteter och dominant språk överdrevs snarare än att man hade framhävt gemensamma drag. Detta hände på grund av strävan efter segregation, exklusion och bevarandet av den politiska makten. En sådan politik strävade efter att stabilisera språkliga hierarkier så att ett enda språk dominerade i så gott som i alla offentliga domäner. Mot slutet av 1970-talet började man inom den lingvistiska forskningen bli mer intresserad av den sociala dimensionen av språket och samtidigt fick fenomen som anknyter till flerspråkighet och språkkontakter mer intresse. Språkpolitiken började erkänna språklig mångfald och vikten av att ha tillträde till utbildning och ny information också på ens förstaspråk eller modersmål. (Busch 2006, 7.)

Att leva i två eller flera kulturer med flera språk när maktrelationerna är ojämna har potentialen att utesluta eller skapa någonting innovativt. Det finns å ena sidan risker med att operera mellan två olika språk, men å andra sidan finns det också en avsevärd potential där. (Burck 2005, 31.) Speciellt tidigare har två- eller flerspråkighet upplevts som ett hot mot barnets språkkunskaper. Det har trots att barn som använder två språk blir halvspråkiga. Nuförtiden talar man mer om fördelarna med att vara flerspråkig, oberoende av ens ålder. (Dufva & Pietikäinen 2009, 167.) Det finns t.ex. forskningsresultat som visar att flerspråkiga barn klarar av uppgifter som kräver selektiv uppmärksamhet bättre än enspråkiga barn. Att använda flera än ett språk tycks bl.a. främja den språkliga medvetenheten som har att göra med barnets känslighet för att observera språkliga fenomen och analysera språket (Bialystok 2001, citerad i Dufva & Pietikäinen 2009, 167–168.) Flerspråkigheten har också visats vara en betydande interaktionell resurs på grund av kodväxling och flexibilitet i uttryck (Burck 2005, 30).

Utöver att flerspråkigheten tidigare har ansetts vara ett hot mot barnets språkkunskaper har den ansetts vara också en samhällelig utmaning: man har tyckt att flerspråkigheten är ett hot mot den nationella enhetligheten. Många språkstrider och -krig har haft sin utgångspunkt i den här uppfattningen. I den nyare diskussionen om flerspråkighet har man betonat vilket nytta flerspråkighet har för samhället. Den ses numera allt oftare som en resurs. I den globaliserande världen är flerspråkigheten ett socialt kapital som behövs t.ex. på arbetsmarknaden. Också den nuvarande europeiska språkutbildningspolitiken framhäver vikten av både individuell och samhällelig flerspråkighet. (Dufva & Pietikäinen 2009, 168.)

Definitionen av begreppet flerspråkighet har förändrats i linje med forskningen. Tidigare tyckte man att man var flerspråkig endast i fall man behärskade två eller flera språk fullkomligt. Om man tar hänsyn till alla register och stilar som ett språk kan innehålla, ser man hur omöjligt det är att behärska ett språk fullkomligt. Därför talar man numera hellre om funktionella och situationella språkkunskaper, vilket betyder att man har färdigheten att klara sig på flera än ett språk. Enligt den nyare synen på flerspråkighet är en individ flerspråkig om han eller hon kan växla dialekter, varieteter och språk efter situation. Den här synen förutsätter inte att talaren behärskar dessa varieteter och språk fullkomligt eller som en infödd talare. (Dufva & Pietikäinen 2009, 169–170.)

Flerspråkighet, eller mer specifikt sagt flerspråkiga praktiker, ses numera som situationella praktiker snarare än abstrakta och absoluta kompetenser som en talare tillägnar sig. Att vara medveten om mångfalden inte bara när det gäller existensen av separata språkgemenskaper utan också inom en gemenskap eller i en viss situation bygger på uppfattningen om heteroglossia som har blivit utvecklad av Bakhtins cirkel. (Busch 2006, 8.) I denna studie anser jag flerspråkigheten som en situationell förmåga att använda olika språk och varieteter, vilket leder till att jag anser alla informanterna i min studie vara flerspråkiga.

2.1 Flerspråkighet som ett sociolingvistiskt fenomen

Enligt Hyltenstam (2007, 243) är en av de centrala språkvetenskapliga uppgifterna att beskriva språkets roll i samhället. Den här uppgiften hör till den sociolingvistiska grenen av språkvetenskapen. I en sådan forskning kan forskningsobjektet utgöras av språkpolitik, språkutbildning, språkideologier, attityder, språkliga rättigheter, minoritetsspråk, språkliga värderingar, funktioner och hierarkier. (Dufva & Pietikäinen 2009, 170.) I min studie är det relevant att ta hänsyn till språkpolitik och andra maktfrågor eftersom språken i min studie har varierande status i samhället och jag antar att det påverkar hur individer ser på sina språk.

Blommaert (2005, 10) påpekar att språk är komplexa och mångfacetterade urval av språkliga varieteter. Språkliga resurser för sin del är olikt fördelade i ett samhälle: alla språkanvändare har inte samma språkliga resurser vilket betyder att två människor inte kan ha samma urval av varieteter även om de talar ett och samma språk utan deras repertoarer är annorlunda. Repertoarerna gör det möjligt att ta i bruk vissa lingvistiska resurser som är mer eller mindre lämpliga för vissa kontexter. Urvalet av språkliga resurser återspeglar social ställning och bestämmer vad en individ verkligen kan göra med och på språket. Där kommer det orättvisa fram: var och en har inte samma kommunikationsmedel och kan därför inte klara av samma funktioner i kommunikationen. Ens urval av repertoarer och deras innehåll sätter gränser för vad en kan göra med och på språket. (Blommaert 2005, 13). Jag ska i min studie granska om informanterna anser sina språk som resurser som de kan använda sig av i kontexter av olika slag.

Enligt den funktionella synen är språket framför allt ett socialt fenomen och ett kommunikationsmedel. Variation och ambiguitet hör till språkets natur. Ett och samma

yttrande kan ha flera betydelser och funktioner eftersom betydelsen inte är bunden till ord. Man erkänner emellertid att språket inte är det enda kommunikationsmedlet utan fungerar tillsammans med människogemenskapers andra system, t.ex. bilder, gester och ljud. Den här synen framhäver att språket existerar bara i språkanvändning och är den betydelsepotential som människan har för kommunikation. Ur en funktionell synvinkel hör språkets struktur, betydelse och användning ihop så att det inte är meningsfullt att beskriva språket lösgjort från kontexten. (Luukka 2000, 139–140.)

Den centrala uppgiften av en funktionell språkbeskrivning är alltså att förklara hur (i vilka funktioner och situationer) språket används och betydelser konstrueras (Luukka 2000, 139). Språket återspeglar och konstruerar betydelser. Med hjälp av språket lär man sig värden, attityder och beteendemönster i den sociala kontexten. Det finns inget språk utanför interaktionen och den sociala kontexten. Interaktionen mellan språket och det sociala systemet är dubbelriktad: å ena sidan påverkar och skapar språket det sociala systemet, å andra sidan skapar det sociala systemet språket. Variation i språkanvändningen förklaras av kontextuella egenskaper såsom situationen, saken i fråga, relationerna mellan deltagarna och språkets betydelse i situationen. (Luukka 2000, 140.) Den här funktionella synen blir synlig i min studie så att jag tar reda på vilka funktioner och språkanvändningssituationer informanterna själva anser viktiga och hur olika funktioner förhåller sig till uppfattningar om ett visst språk och dess betydelse och värde för dem. Funktioner har att göra med vilken roll språket spelar t.ex. i vardagen, i kommunikation med vänner och släktingar, i arbetslivet och i samhället.

När man analyserar subjektiva erfarenheter av språkanvändning är det viktigt att ta hänsyn till saker och ting på olika plan: individuellt, i familjen och i den bredare kontexten och forska i hur dessa är invecklade i varandra (Burck 2005, 2). Jag kommer att börja med den bredaste kontexten, samhället, och därefter går jag över till familjen och individen. När jag har belyst fenomenet språk i samhället, i familjen och hos en individ berättar jag hur språkliga uppfattningar blir till.

2.2 Språk i samhället

Denna pro gradu-avhandling har som huvudsyfte att forska i enstaka individers uppfattningar om olika språk. Jag tror att dessa påverkas åtminstone delvis av vilken roll språket i fråga

spelar i samhället i stort. Jag antar att uppfattningar som råder i samhället påverkar individen direkt och genom familjen där individen växer upp. Uppfattningar och värden förs över ofta genom familjen. Å andra sidan påverkar konkreta språkpolitiska beslut ens vardag. Ett par exempel på sådana beslut är t.ex. valet av språket i skolan och inom förvaltningen.

När man lär sig ett språk blir man samtidigt socialiserad in i olika talstilar, texter, diskurser, interaktionssituationer och mediamiljöer. (Alanen, Dufva & Mäntylä 2006, 45). Också uppfattningar om olika saker och ting blir till i processen där en individ blir socialiserad som en medlem av samhället. Jag förklarar lite närmare hur uppfattningar blir till i kapitel 3. För att kunna få en djupare förståelse om tankar och åsikter som olika språk väcker och funktioner och värden som dessa språk får i mikronivån måste man bli bekant med makronivån av språkanvändning. T.ex. Pavlenko (2005, 32) skriver att det lönar sig att sträva efter en syn som knyter ihop det sociala och personliga och framhäver hur sociala ideologier som gäller språk och identitet påverkar individens språkliga beslutfattande.

Ideologi kan definieras som ett system av uppfattningar. Studier av ideologier strävar efter att beskriva och förklara ideologin och följderna av att ha denna ideologi. (Myers-Scotton 2006, 141.) Enligt Blommaert (1999, 1) är språkideologier sociokulturellt motiverade uppfattningar om språk och de blir synliga i språkanvändningen. Enligt honom har man forskat för litet i sambandet med språkideologier och den bredare politiska och ideologiska utvecklingen i samhället. Syftet för en språkideologisk studie kan vara att ta reda på hur språkideologier produceras och reproduceras. Nuförtiden erkänner man att språkideologier är ett centralt forskningsobjekt i studiet av språket och samhället, speciellt när det är fråga om orsaker till språkförändringen eller förhållandet mellan språk och makt eller social struktur. Blommaert skriver att man kan analysera språkideologier t.ex. i debatter där språket är ett centralt tema och där språkideologier bildas, ändras och förverkligas.

När man forskar i språkideologier, t.ex. förhållandet mellan språk och makt borde man ta hänsyn till omständigheterna, aktörerna och strukturerna som har varit vid makten förr och nu och påverkat vilka ideologier som har bildats (Blommaert 1999, 8). Språkideologierna reproduceras genom institutionella och vardagliga praktiker t.ex. i skolan, inom förvaltning, i reklamer och i publikationer. När ideologierna reproduceras blir de i längden normaliserade då man inte längre ifrågasätter de rådande normerna. (Blommaert 1999, 10.)

Irvine & Gal (2000, 79) hävdar att alltid när man talar om ett språk eller försöker att beskriva det är det fråga om ideologiska uppfattningar. De har fokuserat i sin studie på hur man ser på kopplingarna mellan språket och olika sociala fenomen. Dessa forskare påpekar att ideologier ofta skapas så att man associerar språkliga drag eller t.o.m. hela språkvarieteter med sociala grupper: användning av en viss språkvarietet anses syfta på sociala identiteter och aktiviteter som är typiska för talare av denna varietet. Vanliga språkanvändare ofta förklarar, motiverar och berättigar sådana sammankopplingar och på så sätt skapar ideologier som strävar efter att förklara källan och betydelsen av språkliga skillnader. I folkteorier anses lingvistiska drag av ett visst språk vara bevis på beteendemässiga, estetiska, affektiva eller moraliska egenskaper av den grupp där språket talas. (Irvine och Gal 2000, 37.) Eftersom språkliga ideologier är totala ignoreras eller ändras de element som inte lämpar sig till ideologin (Irvine & Gal 2000, 38).

Ett språkideologiskt exempel är en normativ enspråkig syn på språket: språket anses vara ett kognitivt fenomen då man inte erkänner att språket är socialt och historiskt konstruerat (Irvine & Gal 2000, 76). Som jag skrivit tidigare, har enspråkigheten förr ansetts vara ett "naturligt" tillstånd och flerspråkighet som ett slags avvikelser från idealet (Dufva & Pietikäinen 2009, 168). Den här synen har sitt ursprung i nationalismens homogena ideologi enligt vilken nationalstaten borde vara både etniskt och språkligt enhetlig. Även om uppvaknandet av den etniska medvetenheten ofta dateras till 1800-talet hade språket spelat en viktig roll i politiken redan tidigare. Redan under andra hälften av 1600-talet bedrevs en systematisk försvenskningsskamp i Sverige i de landskap som erövrats från Danmark-Norge. (Dahl 2000, 136.)

Språket kan alltså spela en viktig roll för kampen om makten i samhället. Språket har använts för att förtrycka, utesluta eller förödmjuka på grund av dess makt att skada. Å andra sidan kan språket användas som ett medel för motstånd och utmaning. (Burck 2005, 19.) Eftersom olika varieteter värderas olika på den lingvistiska marknaden, kan ens lingvistiska repertoar vara källan för symbolisk makt. T.ex. gränserna som skiljer "oss" från "de andra" är ofta symboliserade genom språkanvändning och språkval. (Myers-Scotton 2006, 141.) På liknande sätt kan bristen på kunskaper i ett dominerande språk kännas som skam hos talare av ett minoritetsspråk.

Trots den nationalistiska synen på språket är det i själva verket vanligare att man kan flera än bara ett språk. Speciellt idag när rörligheten har förbättrats möter man olika språk på ett nytt

sätt i sin vardag. Enligt Dufva och Pietikäinen (2009, 169) för dessa nya globala strömningar med sig nya språkliga och kulturella praktiker och därför förändras språksituationen hela tiden. När det gäller språkideologier är det speciellt intressant att granska vilken status olika språk har i förhållande till varandra. Ofta är det så att förhållandet mellan majoritetsspråket och ett eller flera minoritetsspråk på något sätt är spänt. Jag går in på detta mer i detalj i nästa kapitel.

2.2.1 Minoritetsspråk

Minoritetsspråk är språk som talas av en språklig minoritet. Talare av minoritetsspråk kan antas ha annorlunda uppfattningar om flerspråkighet och sitt eget förstaspråk än talare av ett majoritetsspråk på grund av språkens olikartade status i samhället och språkets ofta avvikande funktioner i vardagen. Språkets status påverkar vad för möjligheter talarna har att använda sin egen varietet och hur de ser på den.

De som har vuxit i en familj där ett minoritetsspråk talas har haft uppgiften att kunna skilja från varandra språk och kultur mellan hemmet och utvärlden och de har blivit stämplade som annorlunda på grund av deras språk (Burck 2005, 4). Talare av ett minoritetsspråk lever på sätt och vis i två separata världar. I en sådan här kontext upplever man ofta spänningar mellan språk och kulturer. Om minoritetsspråket i fråga är stigmatiserat vågar man kanske inte använda det i offentlighet. Även om det har en minoritetsspråksstatus kan man skämmas över sin språkvarietet och därför undvika att använda den. Man vill helt enkelt inte vara annorlunda (Burck 2005, 57–58). Det har också påståtts vara mycket svårt för ett barn att få och upprätthålla en aktiv behärskning av ett minoritetsspråk om språket i fråga inte får något stöd utanför familjen, speciellt om språket har blivit stigmatiserat (Burck 2005, 13).

Hyltenstam skriver att språkvarieteters status ofta har påtagliga konsekvenser. Dialekttalande har ofta betraktat sina egna varieteter som mindervärdiga i förhållande till standardspråket som har ansetts vara det "riktiga" språket. Enligt Hyltenstam kommer ett sådant synsätt från de som talar standardvarietet. Eftersom den dominerande språkgruppen ofta har mer makt i frågan vilka språkvarieteter som betraktas som riktiga, överförs attityder och uppfattningar från standardspråkstalare till dialekttalande. I den här processen sker stigmatisering av språkgrupper och deras språk. (Hyltenstam 2007, 257–258.) Hyltenstam påpekar vidare att

språkvarietetens status växer fram i politiska processer. Ibland spelar formella politiska beslut en stor roll för vilken status ett språk får. (Hyltenstam 2007, 279.) Språkförlorande hos invandrare och språkbyte hos talare av ett minoritetsspråk grundar sig ofta till sociala, politiska, ekonomiska och ideologiska orsaker (Pavlenko 2005, 201). Det kan vara till nytta för en talare av ett minoritetsspråk att börja använda majoritetsspråket i stället för sitt förstaspråk. Maktens språk kan nämligen erbjuda möjligheter för mobilitet och samhälleligt framsteg för invandrare, flyktingar och medlemmar av språkliga minoriteter och på så sätt delta i att konstruera ett mer auktoritativt och starkare jag (Pavlenko 2005, 209).

Hyltenstam skriver att man börjar se det egna språket som en viktig kulturbärare som följd av känslan av etnisk "avskildhet och särskildhet". Där har också viljan att utveckla språket mot ett standardiserat språk sitt ursprung. Hyltenstam påpekar vidare att graden av standardisering och status som språket därmed uppnår påverkar den etniska identiteten vilket syns i den etniska medvetenheten hos minoriteter som redan har långa skriftspråkstraditioner. (Hyltenstam 2007, 257.) Eftersom språket spelar en stor roll i ens liv kan enstaka grupper och till och med hela stater övertalas att skydda eller kämpa för deras språk. Många minoritetsgrupper kämpar för att få en officiell status för sitt språk. Som följd av en sådan press har svenska parlamentet tillkännat meänkieli en officiell status som ett minoritetsspråk. (Myers-Scotton 2006, 112.) I min studie är det intressant att ta reda på vad informanterna berättar om minoritetsspråket meänkieli, vad för uppfattningar de har om språket, hur de förhåller sig till det och vilka värden språket får. I följande kapitel beskriver jag meänkielis ställning som ett av Sveriges minoritetsspråk.

2.2.2 Meänkieli

Eftersom meänkieli är ett av de språk som förekommer i min studie är det intressant att undersöka hur talarna av det här minoritetsspråket ser på denna språkvarietet i förhållande till andra språkvarieteter som de talar. Enligt Myers-Scotton (2006, 112) är meänkieli språket för en grupp finnar som blev kvar på den svenska sidan gränsen efter att den svensk-ryska gränsen hade dragits år 1809. Dahl (2000, 143) skriver att meänkieli, 'vårt språk', är det officiellt etablerade namnet på språket som tidigare kallades tornedalsfinska. Detta språk talas främst i Haparanda, Övertorneå och Pajala kommuner och delar av Kiruna kommun. Kärnområdet utgörs enligt Hyltenstam (2007, 262) av egentliga Tornedalen, vilket omfattar

området som är närmast Torne älv. Hyltenstam (2007, 262) anser meänkieli motsvara närmast norrbottensfinska: han påstår att begreppet meänkieli täcker såväl gällivarefinska som tornedalsfinska. Enligt Dahl (2000, 143) skiljer sig meänkieli från de finska målen på andra sidan Torne älv främst genom sitt svenskpåverkade ordförråd. Baserat på en uppskattning gjord av Svenska Tornedalingarnas Riksförbund beräknas antalet talare ligga kring 50 till 60 tusen.

I februari 2000 ratificerade Sverige Europarådets två minoritetskonventioner och erkände därmed fem nationella minoriteter. Dessa gruppers språk fick status som nationella minoritetsspråk. (Wande 2007, 143.) Meänkieli har därefter varit ett av Sveriges fem nationella minoritetsspråk utöver finska, samiska, romani och jiddisch. Wande (2007, 143) skriver att finska, meänkieli och samiska bedömdes ha en speciell stark historisk och geografisk förankring i några delar av Sverige och dessa språk fick därför ett starkare skydd än de andra språken genom två språklagar. Man får numera t.ex. använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar i Gällivare, Haparanda, Kiruna, Pajala och Övertorneå. Talarna av minoritetsspråken finska, meänkieli och samiska har därtill rätt till förskoleverksamhet och äldreomsorg på språken (Hyltenstam 2007, 238). Wande (2007, 143) framhäver att termen meänkieli därmed också har fått officiell status som namnet på tornedalingarnas ursprungliga modersmål.

Attityderna mot tornedalsfinskan har ofta varit ganska negativa från riksfinskt håll: talare av riksfinskan har ofta betraktat meänkieli som arkaistisk, dialektal och bemängd med svenska lånord (Hyltenstam 2007, 268). Hyltenstam påpekar emellertid att tornedalingarnas egna attityder till varieteten har åtminstone tidvis varit ganska negativa eller åtminstone delade. Några har ansett tornedalsfinskan inte vara värd att bevara eller standardisera, medan andra har haft viljan att bevara och utveckla språket. Varieteten har t.ex. inte uppfattas som "riktig" finska. Den här attityden förstärktes i samband med den så kallade halvspråkighetsdebatten i slutet av 1960-talet och början av 1970-talet. Debatten hade sin grund framför allt i språksvårigheter som hade observerats hos tvåspråkiga i Tornedalen. Många tornedalingar har negativa erfarenheter av att man inte har kunnat ta kontakt med samhället eftersom man inte har behärskat svenska språket. Man har skyltt på meänkieli för att man inte kunnat svenska. Debatten hade som följd att många föräldrar blev oroliga för möjliga kognitiva och känslomässiga effekter av att använda två språk. (Hyltenstam 2007, 275.) Skolan har också

gett sitt stöd åt denna utveckling. Det har t.ex. använts tvångsmedel i många skolor för att driva fram det svenska språket. (Johansson 2007, 50.)

Hyltenstam (1999, 28) påpekar att motivet för att betrakta meänkieli som ett eget språk är framför allt uppfattningen att språket är skilt från finskan och ett språk som speglar en specifik minoritetskultur. Han påpekar att namnfrågan är av intresse när det gäller attityderna till språket meänkieli. Namnet meänkieli har snabbt blivit allmännare som ersättning för uttrycket tornedalsfinska. Hyltenstam påstår att denna förändring speglar det förändrade synsättet. I stället för att anse den egna varieteten som en finsk dialekt har man nu börjat betrakta den som ett språk. (Hyltenstam 2007, 276–278.) Hyltenstam skriver att standardisering av varieteten och utvecklingen av språkets samhällsfunktion som ägt rum under de senaste två decennierna ger stöd för att betrakta meänkieli som ett särskilt språk. (Hyltenstam 1999, 28.)

De positiva attityderna har enligt Hyltenstam blivit allmännare särskilt sedan slutet av 1980-talet. Den etniska medvetenheten har genomgått en betydande förstärkning vilket syns i aktiviteter för organisation och mobilisering. Hyltenstam skriver att en betydligt starkare självkänsla har utvecklats inom gruppen sedan dess språk har fått högre prestige. Enligt Hyltenstam är det troligt att den självkänsla som man haft under senare år markerar meänkieli som ett eget språk både i gruppens eget och i samhällets medvetenhet. Denna attitydförändring syns t.ex. i organisationerna som berör frågor som gäller bevarandet av gruppens kulturella och språkliga särart. (Hyltenstam 2007, 275–278.)

Hyltenstam påminner om att attityder och åsikter om värdet av meänkieli är trots attitydförändringen åtminstone delvis kontroversiella. Han fortsätter att man ska vara medveten om att motsatta åsikter om det egna språket eller den egna språkformen förekommer inom alla minoriteter. Ju starkare trycket att assimileras har varit och ju större graden av stigmatisering har blivit, desto vanligare är negativa attityder. När attitydförändringar sker ändrar inte alla sina åsikt med en gång. Enligt Hyltenstam drar majoritetsmedlemmar nytta av detta: att alla minoritetsmedlemmar inte anser det vara viktigt att kämpa för en högre status för sitt språk används som en grund för att inte stödja minoritetsspråkets statusförändring i samhället. Omgivningens attityder till meänkieli har förändrats parallellt och i interaktion med gruppens egna attityder. (Hyltenstam 2007, 279.)

När det gäller min studie är det intressant att få se vad för uppfattningar informanterna i min studie har om meänkieli och om de påstår sig ha lagt märke till förändringar i sina uppfattningar och om de lyfter fram debatten om halvspråkighet eller förbättringen av språkets status. Dessutom är det intressant att granska vilka benämningar informanterna använder om meänkieli: talar man om meänkieli som ett eget språk eller en finsk dialekt. I följande kapitel behandlar jag hur flerspråkighet syns i familjen och hur samhällets värden och normer påverkar språkliga uppfattningar, beslut och språkanvändning i familjen. Att ge en överblick över flerspråkighet i familjen är motiverat eftersom informanterna i min studie utgör en flerspråkig familj.

2.3 Flerspråkighet i familjen

Familjen är en av samhällets grundenheter och påverkas därmed av attityder och värden som råder i samhället. Inom lingvistik har familjen bara sällan varit ett forskningsobjekt (Mäntylä, Pietikäinen och Dufva 2009, 1). När det gäller studiet av familjer har objektet för forskningen varit barns tvåspråkiga uppfostran, tvåspråkighet hos de unga, det tvåspråkiga parförhållandet och språkvalet i tvåspråkiga familjer (Mäntylä, Pietikäinen och Dufva 2009, 1). Precis som på den individuella och kollektiva nivån används språken också i familjen på mycket varierande sätt. Olika språk kan granskas som separata resurser som är typiska för vissa omgivningar. Dessa resurser kan användas men av olika orsaker också låtas bli att använda (Mäntylä, Pietikäinen & Dufva 2009, 1).

Familjen är en bra utgångspunkt att undersöka flerspråkighet för där blir både individens, gemenskapers och hela samhällets funktioner och deras dynamiska relationer synliga. Forskningen har bevisat familjens stora betydelse för att man kan växa upp till en flerspråkig individ. Det är just familjen som oftast erbjuder det första stödet för barnets språkanvändning. Utöver språket lär man sig attityder, värderingar och kunskaper som anknyter till detta språk. Detta sker i en tidig växelverkan med föräldrarna och syskonen. Föräldrarna och far- och morföräldrarna bär med sig sina språkliga minnen och berättelser om t.ex. värdet av det egna språket eller stigmatiseringen av det vilka förs över till barn som en del av familjens språkarv, medan de unga har erfarenheter och praktiker som anknyter till den nuvarande situationen i en viss gemenskap eller omgivning. (Mäntylä, Pietikäinen & Dufva 2009, 2.)

Mäntylä, Pietikäinen & Dufva (2009, 3) skriver att även om omfattande historiska och samhälleliga processer på makronivån kan tyckas vara främmande, påverkar de emellertid familjers vardag och praktiker på mikronivån. T.ex. påverkas flerspråkiga familjer på Nordkalotten av samhälleliga och politiska processer som uppkomsten av nationalstater tillsammans med dess enspråkiga ideologi, övergången från det egna språket till majoritetsspråket, engagerandet av språkgrupper, revitaliseringsprojekten och inverkan av globaliseringen på näringar, samverkan över gränser och den internationella lagstiftningen. Alla dessa förändringar syns och måste tas hänsyn till när man tar ställning till språkval i vardagen.

Individer och familjer spelar en viktig roll för vilka språk som bevaras; det är fråga om de kan och vill använda sig av sina språkliga rättigheter. Individens språkliga repertoarer, som består av olika dialekter, register, språk och situationella varieteter av språkanvändning, har sin grund i hög grad i familjens historia, praktiker, värden och vardag. (Mäntylä, Pietikäinen & Dufva 2009, 3.) Detta är orsaken till att jag vill ta reda på vad för språkliga praktiker och erfarenheter informanterna i min studie lyfter fram. Jag tror att detta hjälper mig att bättre förstå språkens roll och värdena bakom dem. Jag tror dessutom att värdena blir synliga i vardagen genom språkval och andra konkreta beslut.

Eftersom språkliga varieteter utgör repertoarer som språkanvändare kan använda sig av är det nyttigt för en familj att ha flera språk. Burck (2005, 189) skriver att flerspråkighet i familjen emellertid också utgör en tävlingssituation för individer och familjer. Att tala flera språk inom familjen är kopplat till olika slags och ibland kontroversiella värden och attityder. Det kan finnas spänningar som gäller hur man avväger olika kulturer och identifikationer mot varandra inom familjen, men också mellan familjer och inom gemenskapen som familjen hör till. Det är intressant att få se om det finns sådana spänningar när det gäller olika språk som informanterna använder. Jag tror att situationer där det finns varierande värden och åsikter och man måste ta ställning till vilket språk man anser värt att lära sig och använda är speciellt lärorika eftersom man i så fall måste fundera på vad man egentligen tänker om olika språkliga varieteter.

När betydelsen av modersmålet har studerats i undersökningar har det visat sig att

modersmålet ofta ger en möjlighet att känna samhörighet med den egna familjen, få närhet och känna sig hemma men samtidigt känna det förflutna (Burck 2005, 138). Fäder och mödrar ökar ofta mängden av intimitet och närhet när de talar sitt eget förstaspråk med sina barn. Att tala ett minoritetsspråk med familjemedlemmarna trots stigmatiserande följder kan upplevas som ett tecken på särskildhet och intimitet. (Burck 2005, 152.) Däremot står andraspråket ofta för auktoritet: det användes i Burcks studie (2005, 139) i undervisningssammanhang och för retoriska syften.

Pavlenko (2004, citerad i Schüpbach 2006, 91–92) har forskat i samverkan mellan emotioner och språk som är valda för uppfostran och hittat bevis på att det ena av två språk har upplevts som ett språk för emotioner och det andra som ett språk för neutralitet. Språket för emotioner användes för ömhetsbetygelser och för att uttrycka emotioner och språket för neutralitet för att klandra och hålla disciplin. Olika språk hade olika affektiva roller. Till skillnad från Burcks studie var språket för emotioner i Pavlenkos studie inte alltid konsekvent föräldrarnas eget förstaspråk.

Burck (2005, 153) skriver att på samma sätt som föräldrar barn också uttrycker sin identitet genom att vägra eller välja att använda ett visst språk och på så sätt övergiva eller bekräfta den gemensamma kulturella identiteten med föräldrarna. Det har visat sig vara viktigt att barn uppskattar sina föräldrar och ser dem som en auktoritet när föräldrarna försöker stödja sina barns flerspråkighet och bikulturella kompetens (Burck 2005, 127). I en minoritetsspråkskontext kan det vara så att om barn inte har respekt för sina föräldrar har de ingen motivation för att lära sig ett minoritetsspråk som deras föräldrar talar om behärsknigen av detta språk annars inte tycks vara nödvändig. Det är en maktfråga i familjen också när barn lär sig ett nytt språk snabbare än sina föräldrar och kanske måste jobba som tolkar för sina föräldrar. (Burck 2005, 122.) Föräldrar som tidigare har varit omdömesgilla experter befinner sig i en situation där de ska lära sig av sina egna barn. (Burck 2005, 147).

När ett barn ska lära sig ett språk i en flerspråkig kontext är det alltid en maktfråga om det ska lära sig moderns eller faderns språk. Olika språks status i samhället påverkar ofta valet av språk (Burck 2005, 127) men också könsskillnader kan spela en stor roll när individer och familjer flyttar till en ny kultur (Burck 2005, 21). Enligt Burck (2005, 133) anser man ofta på något sätt naturligare att barn lär sig moderns språk. Kvinnor anses ofta som symboler för nationen och kollektivet och som upprätthållare av språket som tycks bära identiteten (Burck

2005, 20). Kvinnor anses vara centrala för att bevara utöver språket också kulturen (Burck 2005, 31). Fäder behöver däremot stöd utifrån för att de ska tala sitt förstaspråk med sina barn (Burck 2005, 157). Varken språkbevarandet eller språkbytet kan emellertid entydigt kopplas samman med könet och medan kvinnor i några studier har ansetts som "väktare av hemspråket", har de i andra studier identifierats som språkliga innovatörer (Schüpbach 2006, 92).

Föräldrarnas attityder till språk, språköverföring och -bevarande samt flerspråkighet men också föräldrarnas uppfattningar om att uppfostra barn i allmänhet påverkar deras beslutfattande och språkliga beteende. (Schüpbach 2006, 91–92.) Det har emellertid också forskats i varför föräldrarnas språk inte har bevarats i familjen trots föräldrarnas intentioner. Faktorer som möjligtvis motverkar framgången eller förlusten av språköverföring i familjen innehåller föräldrarnas attityder till språket och språkets bevarande och deras självidentifikation samt språkstrategier som föräldrarna använder, mängden av kontakter med ursprungslandet, exponering för språket utanför hemmet, stöd utanför, närvaron av släktingar och vänner som talar språket i fråga, utvecklingen av litteratur på språket, den akademiska nivån och den socioekonomiska statusen av familjen, könet och de individuella dragen. Schüpbach påminner om att olika faktorer alltid står i växelverkan med varandra och att ingen av dem är statisk. Föräldrarnas attityder och identifikation förändras ofta med tiden. (Schüpbach 2006, 91.)

Det har lagts märke till att språkbyte från ett minoritetsspråk till ett majoritetsspråk inom en familj vanligtvis förverkligas inom tre generationer (Schüpbach 2006, 90). I min studie är det av intresse att granska vilken inställning informanterna av den tredje generationen har till minoritetsspråket meänkieli och vilket värde de sätter på språket. Om barnen varken kan eller vill lära sig sina föräldrars språk är det fråga om ett språkbyte.

2.4 Språk och individ

Individens språkattityder blir till i interaktionen mellan individens egna språkliga och andra erfarenheter å ena sidan och attityder, värden och normer för det omgivande samhället å andra sidan. Individer påverkas av betydelse som språkanvändning får i den bredare kontexten, samhället, så som i ett förhållande till mer personliga och lokalt konstruerade kontexter som

familjen där man förhandlar om språks värden och betydelser (Burck 2005, 5–6.) I det här kapitlet ska jag sätta mig in i hur individens attityder blir till och hur olika språk får olika värden i samspelet mellan individen och kontexter där han eller hon lever.

Betydelseerna i ett språk hos en språkanvändare står ofta i sammanhang med hur han eller hon konstruerar sig som talare. (Burck 2005, 6.) I diskussioner om förhållandet mellan språk och identitet lyfts modersmålet ofta fram som språket för ens etniska, nationella och kulturella identitet. Enligt den här synen tappar man sig själv när man tappar sitt förstaspråk. Det starka emotionella sambandet mellan språk och människa förklarar lojaliteten mot ett språk i samband med en etnisk konflikt där individer är redo att kämpa, gå i fängelse eller till och med dö hellre än att överge sitt modersmål. (Pavlenko 2005, 200–201.) Inlärarnas satsningar på vissa språk kan vara satsningar på inlärarens egna önskade identiteter och medlemskap i inbillade gemenskaper om det så är fråga om yrkesmässiga samfund eller nationer där dessa språk talas (Pavlenko 2005, 198). Om man kan flera språk, ökar mängden av diskursiva resurser som kan användas på många sätt för att konstruera och uttrycka en personlig eller politisk identitet (Burck 2005, 30).

Ett språk kan förändra ens syn på sig själv. När man blir medveten om andra kulturer, kan man uppleva att man är åsidosatt i den meningen att ens förstaspråk inte längre räcker till som det enda medlet för att uttrycka sig själv. Å andra sidan kan man börja se sig själv inte bara som en medborgare av en nation utan som en världsmedborgare. Man kan också vilja på något sätt höra till den andra kulturen, åtminstone symboliskt med hjälp av språket. Därför lär sig några främmande språk på grund av språkens exotiska eller kulturella associationer. (Myers-Scotton 2006, 63.) Haglund påpekar att de kulturer och språk som individen växer upp med påverkar vilka identiteter som formas. Individens identitet är enligt henne en konstruktion som samtidigt speglar och förmedlar både omgivningens uppfattningar och individens egna tolkningar och meningsskapanden. (Haglund 2004, 382–383.) Jag koncentrerar mig i min studie inte på hur språkanvändare ser sig själva som talare av ett språk utan hur de ser språken de använder. Trots detta anser jag det viktigt att ta hänsyn till vilken roll språket kan spela för ens identitet.

2.4.1 Språkattityder och emotioner

I forskningen kring språkattityder kan man t.ex. ta reda på hur individer förhåller sig till sitt eget språk med dess varieteter samt språkets bevarande (Kunnas 2006, 231). Attityder kan definieras som subjektiva evalueringar av både språkvarieteter och deras talare, oberoende av om attityder hör till enstaka individer eller grupper. Evaluering är en åsikt som bestämmer värdet eller betydelsen av någonting. Om evalueringen är subjektiv, betyder det att det är fråga om en personlig åsikt och därför har värdet som den bestämmer inte någon objektiv grund. (Myers-Scotton 2006, 120.) Utöver denna definition finns det gott om definitioner av attityder. Man kan t.ex. dela in attityder i tre komponenter: kognition (uppfattningar och tankar), affekt (emotioner) och agerande. Attityder blir emellertid inte nödvändigtvis synliga i agerandet. Attityder kan gälla t.ex. dialekter, varieteter, minoritetsspråk och språkgemenskaper. (Kunnas 2006, 232.) Attityder och åsikter skiljer sig t.ex. så att åsikter är diskursiva helheter medan attityder kan vara latent och kan uttryckas också nonverbalt.

I min studie är det närmast fråga om åsikter eftersom mitt material är språkligt. När det gäller komponenter av attityder tar jag upp kognitionen och förklarar vad för uppfattningar och tankar informanterna har om olika språk, men därtill ska jag ta hänsyn till om informanterna har några känslomässiga bindningar till språk eftersom jag tror att emotioner också kan påverka både ens inställning till ett språk och betydelsen eller värdet som språket får. Jag använder i min studie konsekvent termen uppfattningar eftersom denna term kan anses innehålla såväl tankar och föreställningar som känslor som man förknippar med ett visst språk.

Enligt Pavlenko (2005, 32) har man i senaste forskning börjat se attityder och motivation som dynamiska fenomen, men man har ännu inte gjort tillräckliga anknytningar till språkideologiforskning för att nå bättre förståelse om attityder och motivation i andraspråksinläring som sociokulturella och sociopolitiska fenomen. Pavlenko framhäver hur t.ex. samhällsliga språkideologier påverkar beslutfattandet på individnivån och hon anser det som viktigt att knyta samman det sociala och det personliga när man undersöker språkattityder.

Pavlenko påpekar att också emotioner har blivit underteoretiserade vid studiet av tvåspråkighet och andraspråksinläring och att frågorna som ställts om rollen av emotioner i inläring och användning av ett språk är mycket begränsade. (Pavlenko 2005, 35.) Från och

med 1970- och 1980-talen har man forskat i människans emotioner och deras interaktion med det lingvistiska systemet inom psykologi, lingvistik och antropologi (Pavlenko 2005, 39). Pavlenko (2005, 37) skriver att forskningen har lyft fram möjligheten att tvåkulturella tvåspråkiga kan ha olika typer av affektiva repertoarer i deras språk.

Ens emotioner blir till på olika sätt. Orsaken till att ens inställning till modersmålet är annorlunda än till andra språk kan tyckas ligga i kognitiva processer: inläringen av ett första och ett andra språk skiljer sig från varandra i det avseendet hur det limbiska systemet och hjärnstrukturerna är delaktiga i produktionen av emotioner, drifter och motivation. Enligt den här synen äger två relaterade processer rum i det mentala lexikonet i förstaspråksinläring. Vid begreppslig utveckling får ord och fraser denotativa betydelser. I den parallella processen som kan kallas affektiv lingvistisk utveckling får ord och fraser affektiva konnotationer och personliga betydelser genom associationer och integration mellan emotionellt laddade hågkomster och erfarenheter. I den här processen är det fråga om "förkroppsligande av språk" där ord åkallar både sinnesbilder och fysiologiska reaktioner. Främmande språk som lärs in i en utbildningskontext blir nästan aldrig förkroppsligade eftersom inläring i klassrummet sker utan avsevärt deltagande av det limbiska systemet och majoriteten av sinneskanaler. Utvecklingen av ordbetydelser äger rum genom översättning och orddefinitioner då processen sker med hjälp av det deklarativa eller explicita minnet snarare än genom förening av personliga erfarenheter kanaliserade genom många slag av sinneskanaler till det implicita och emotionella minnet. (Pavlenko 2005, 154–155.) Om inläringen av ett språk sker i en naturlig omgivning ser processen likadant ut som processen vid förstaspråksinläringen.

Emotioner kan granskas som tillstånd eller som processer men de är inte stabila: När världen förändras kan också sociokulturellt och sociohistoriskt bildade emotioner modifieras och utvecklas (Pavlenko 2005, 224). Emotioner påverkas förstås också av individens nya erfarenheter av att använda språk. Pavlenko (2005, 209) skriver att språkinlärarens drifter ofta är motstridiga, deras emotioner är ambivalenta och satsningar på olika språk mångfaldiga. Att se emotioner som relationella fenomen hjälper en att förstå hur språk som tidigare har väckt varma känslor kan börja framkalla hat och föregelse och bli avvisade, bara för att på nytt framkalla tillgivenhet och kärlek. Som människor organiserar och omorganiserar vi hela tiden våra tankar om vem vi är och hur vi är relaterade till den sociala världen. Som ett resultat av detta är våra emotioner, drifter och emotionella satsningar, inklusive satsningar på språk, komplexa, motstridiga och föränderliga. (Pavlenko 2005, 225.)

Jag anser emotioner som relationella, potentiellt föränderliga konstruktioner som påverkas av både inre och yttre intryck. De förändras efter varierande kontexter och med tiden. Man kan ha olikartade känslomässiga attityder till olika språk i en och samma kontext. I min studie anser jag som viktigt att ta hänsyn till emotioner eftersom jag tycker att de påverkar ens attityder till olika språk samt värdet och den personliga betydelsen av olika språk. Jag vill ta reda på vilka emotioner som lyfts fram när det gäller uppfattningar om språk. Jag vill se om det finns samband mellan emotioner och informanternas livserfarenheter, särskilt språkliga erfarenheter, men eftersom jag tror att språk inte bara är något privat utan en väsentlig egenskap av en gemenskap är det meningsfullt att utvidga perspektivet och ytterligare ta hänsyn till vilka roller ett språk spelar i ens liv och vilken status detta språk har i samhället.

Utöver språkens funktioner påverkar också uppfattningar om och känslor mot ett språk vilket värde man sätter på det. Man kan föredra ett språk framför ett annat på grund av språkets dominans, skönhet, uttryckskraft och familjära associationer. Bland orsakerna till att inte tycka om ett visst språk kan på liknande sätt vara fulhet, svårighet och personliga eller politiska associationer. (Pavlenko 2005, 38.) Nedan diskuterar jag kortfattat hur språk får sina värden.

2.4.2 Språkets värde

Vad språket betyder för en hör ihop med ens individuella behov och värderingar som man har som en språk-användare och medlem i en språkgemenskap (Dufva, Lähteenmäki & Isoherranen 1996, 77). Värdet av ett språk för en individ har därmed att göra med i vilka funktioner man använder språket och hur man själv och andra i och utanför språkgemenskapen värderar det. Burck (2005, 58) skriver att språk kan få olika värden och man kan ha olika attityder till dem beroende på i vilka kontexter man använder dem.

Vem det är som använder varieteten och var den används spelar en viktig roll. Det finns studier som undersöker värdet av en varietet för talare av varieteten och dess värde i en större, dominant gemenskap i sådana situationer som förbättrar varietetens status, t.ex. officiella sammanhang eller i interaktionen med medlemmar från andra grupper. Attitydforskning försöker ofta visa hur evalueringar av en grups språk påverkar hur en individ ser på språket.

(Myers-Scotton 2006, 110.) På liknande sätt kan jag anta att uppfattningar om och attityder till språk som kan återfinnas i mitt intervjumaterial åtminstone delvis har sitt ursprung i det omgivande samhället med dess större och mindre gemenskaper.

Språket är kanske den mest synbara symbolen för en grupp (Myers-Scotton 2006, 111). Burck (2005, 27) skriver att en av de centrala symboliska betydelseerna av ett språk är att språket ses som symbol för nationell och kulturell identitet. Att tala ett språk kan användas för att uttrycka både kollektiv och individuell identitet och för att göra politiska påståenden (Burck 2005, 28). Detta betyder att man genom att använda ett språk t.ex. kan känna samhörighet med en viss kultur eller gemenskap. När språket ses som en symbol för en grupp får språket ett symbolvärde.

Språket är emellertid främst ett kommunikationsmedel. Den instrumentella vikten av språket syns i vardagen. Dessutom kan man se varieteter som ett slags inträdesbiljetter till medlemskap i olika grupper. Att kunna ett visst språk kan t.ex. öppna porten till socioekonomisk mobilitet. Detta betyder att olika språk och dialekter ses som resurser som har ett värde därigenom att man kan använda sig av dem som ett medel för att uppnå något annat. Det är fråga om det instrumentella värdet av ett språk. (Myers-Scotton 2006, 111–112.)

Saville-Troike (2006, 120) skriver att språken har makt och status på de globala och de nationella nivåerna av både symboliska och praktiska orsaker. En viktig symbolisk funktion av språket är politisk identifikation och kohesion. Att alla inom en nation talar ett och samma språk anses skapa kohesion i gemenskapen där en nationalistisk språkideologi råder. Att en invandrare vill bevara sitt eget språk och är stolt över sin egen etnicitet och användningen av ett visst språk kan anses opatriotisk i det nya landet eller till och med som ett hot mot den dominanta gruppen och som en symbol för oenhetlighet och separatism.

Behovet av att lära sig ett andraspråk på den nationella nivån är som starkast antingen när grupper från olika språkliga bakgrunder flyttar till ett land utan förkunskaper i landets officiella eller dominanta språk eller när det officiella eller dominanta språket i ett land byts ut mot ett annat på grund av erövring, revolution eller någon annan politisk förändring. Behovet av att lära sig ett andraspråk på den globala nivån är motiverat av kontroll av och tillgång till resurser på områden som handel och överföring av information och teknologier. Motivationen för inläring av ett visst andraspråk beror ofta på språkets relativa makt och språkets

symboliska eller praktiska status. Statusen på ett språk kan i allmänhet inte hållas isär från den relativa ekonomiska och militära makten eller statusen på samhället som språket representerar. Om kunskaper i ett visst språk får med sig bara få synliga ekonomiska eller sociala fördelar, känner man inget vidare behov eller bara litet motivation att lära sig språket. (Saville-Troike 2006, 121.)

Värdet av en viss språkpraktik kan inte bli förstodd lös från individen och de större nätverken och de sociala relationer som individen ingår i (Busch 2006, 9). Därtill varierar betydelsen av ett språk för en individ ganska mycket på grund av kontexten (Burck 2005, 99). I min studie försöker jag förklara vilka personliga betydelser och värden olika språk får och vilka faktorer som möjligtvis har påverkat detta. Därför är både mikro- och makrokontexter med sina sociala relationer viktiga att ta hänsyn till. Det är intressant att ta reda på om det har hänt att värderingar som kommer från samhället eller andra medlemmar i en språkgemenskap har påverkat hur informanterna i min studie förhåller sig till sina språk och vilket värde de ger åt språken.

3 UPPFATTNINGAR OM SPRÅK

I föregående kapitel redogjorde jag för attityder och värden i ett förhållande till språk. Den här diskussionen är viktig när man undersöker ens känslomässiga bindningar till språk samt språkens betydelse för en. För att få en helhetsbild av hur informanterna ser på sina språk anser jag det viktigt att också ta reda på hur de uppfattar sina språk kunskapsmässigt. Både språkattityder och uppfattningar om språk kan ha en emotionell grund och det kan vara svårt att dra en linje mellan språkattityder och uppfattningar om språk. I min studie använder jag termen uppfattning både när det gäller den kognitiva aspekten (man vet eller tror sig veta någonting) och när det gäller den affektiva aspekten (man har en positiv eller negativ inställning till språket). Dessa två synpunkter upplyser hur man kan se språket. När det gäller uppfattningar om språk är det fråga t.ex. om hurdant ett språk anses vara. I detta kapitel ger jag en överblick över vad man menar med uppfattningar inom forskning, hur uppfattningar blir till och hur man kan forska i dem. Jag börjar med att definiera begreppet uppfattning.

3.1 Begreppet uppfattning

Inom vetenskap kan man anse kunskap och uppfattningar ligga på samma kontinuum då uppfattningar utgör en kunskapsstyp (Aro 2009, 13). Enligt Alexander och Dochy (1995, 416) består kunskap av allt man vet eller tror vara sant, oberoende av om det har bevisats vara rätt på något objektivt sätt. Informanterna i Alexander och Dochys studie (1995, 425) ansåg uppfattningarna vara personliga och subjektiva betydelser jämfört med kunskap. Många deltagare i deras studie var eniga om att både kunskaper och uppfattningar har sitt ursprung i ens egna erfarenheter. Skillnaden låg i att kunskapen ansågs basera sig på erfarenheter som är formellt konstruerade (såsom i skolan) medan uppfattningar ansågs vara en följd av vardagliga händelser. Både kunskap och uppfattningar ansågs behöva en form av bekräftelse, men yttre bekräftelse behövdes enligt dem bara för kunskap. (Alexander & Dochy 1995, 424.)

Aro (2009, 12) skriver att det är svårt att definiera begreppet uppfattning och att uppfattningar om språk innehåller tankar och åsikter om språk. Hon skriver vidare att uppfattningar står för någonting som individen anser vara sant, även om det inte objektivt är så. Uppfattningar har därmed en subjektiv komponent i sig jämfört med kunskap. Uppfattningar bildar ofta system och man kan ha uppfattningar som är motstridiga sinsemellan. (Aro 2009, 13.) Wenden anser att uppfattningar kan se arbiträra ut men de består av ett system av idéer som står i ett förhållande till varandra, av vilka några har blivit accepterade utan ifrågasättande och andra har fått sin validitet av erfarenheter. Uppfattningar kan ses som en undergrupp av den metakognitiva kunskapen. Liksom andra typer av metakognitiv kunskap kan man också bli medveten om sina uppfattningar och tala om dem. Uppfattningar avviker emellertid från den metakognitiva kunskapen så att de är värdebundna och tenderar att vara ganska långvariga. (Wenden 1999, 436.)

Aro skriver att det inte lönar sig att försöka göra en skillnad mellan uppfattningar och kunskap om saker och ting. Eftersom uppfattningarna bildar ens världsbild, representerar de ens verklighet som är sann för en och påverkar ens agerande på många sätt. Uppfattningar kan ha stora konsekvenser även om man inte ens är medveten om dem. (Aro 2009, 14.) Det är uppfattningar som påverkar motivationer, attityder och inlärningsprocedurer (Aro 2009, 15). När det gäller språkinläring påverkar inlärarens uppfattningar vad han eller hon gör och med vilken skicklighet. Det kan finnas t.ex. ett starkt förhållande mellan uppfattningar om språk och språkinläring å ena sidan och användning av vissa språkinlärningsstrategier å andra sidan. (Wenden 1999, 439–440.) I min studie menar jag med uppfattningar vanliga

språkanvändares vardagliga uppfattningar om språk.

3.2 Ursprung till vardagliga uppfattningar

Ens metvetande är ett socialt fenomen. Enligt den dialogistiska språkfilosofin som Bakhtin och Volosinov samt Vygotsky representerar borde man inte se det individuella och det sociala som motsatser till varandra. Enligt den här synen är individen en del av den helhet som han eller hon bildar tillsammans med sin omvärld. Individen existerar bara i ett förhållande till andra. Därför är ens medvetenhet inte heller individuellt utan också en social företeelse. (Dufva, Lähteenmäki & Isoherranen 1996, 32–33.)

Individen iakttar sin omgivning och är alltid bunden till en viss tid och plats: han eller hon är alltså ett positionellt subjekt (Dufva, Lähteenmäki & Isoherranen 1996, 33). Den synen som individen har om sig själv är inte tillräcklig utan han eller hon behöver andras synvinklar. En del av kunskapen som individen har om sig själv har sitt ursprung i andras kunskap. Individen uppfattar världen inte "sådant som den är" utan med hjälp av språkliga och kulturella konventioner. I den kognitiva psykologin och den traditionella lingvistikens har man tyckt att individens psykiska handlande är ett fenomen som kan granskas fristående från omgivningen. I det systemiska tänkandet anser man däremot att medvetenheten, människan som helhet och omgivningen bildar en systemisk och integrerad helhet. (Dufva, Lähteenmäki & Isoherranen 1996, 34–36.)

Eftersom medvetenheten är social, är också uppfattningar bildade i interaktionen (Aro 2009, 23). I bakgrunden ligger synen på kunskap och uppfattningar som gemenskapens egenskaper. Medlemmar av en gemenskap har likartade värden, föreställningar och praktiker vilket leder t.ex. till gemensamma normer och ett gemensamt sätt att tala. Man blir socialiserad i dem genom att delta i kommunikationsakter av gemenskapen. Att behärska dem är en del av medlemmarnas gemensamma medvetenhet och en förutsättning för att höra till gemenskapen. Den här diskursmedvetenheten gäller både innehåll och former: medlemmarna i en gemenskap vet vilka saker och ting man ska diskutera och hur man ska diskutera. Praktiker bildas och lever vidare i en gemenskap och samtidigt formar den. Gemenskaper uppstår och utvecklas speciellt på grund av språk och olika sätt att tala. (Luukka 2000, 151.) Sådana gemenskaper i min studie är t.ex. familjen, talgemenskaper bestående av olika språk (svenska,

meänkieli, spanska, engelska) och andra mindre och större gemenskaper ända till samhället i stort.

Inom dialogiska referensramar anses uppfattningar vara situationellt tal som har sin grund i erfarenheter lagrade i minnet och som bestäms av å ena sidan det sociala (kunskapens ursprung, konventioner) och å andra sidan kontexten. Dialogisk forskning i uppfattningar har förbindelser med både kognitiva och diskursiva forskningstraditioner: enligt den dialogiska synen har uppfattningar något stabilt över sig men vilka uppfattningar som får uttryck i talet och hur de yppar sig varierar efter situation. (Aro 2006, 60.)

När det gäller språk har en del av vardagliga uppfattningar sitt ursprung i ens egna erfarenheter och minnen. Somliga av uppfattningarna och åsikterna är delade av en viss kultur eller språkgemenskap. Individens uppfattningar påverkas bl.a. av språkpolitiken och de språkattityder och stereotypiska uppfattningar om det egna språket och andra språk som råder i samhället. Dessutom finns det uppfattningar som har sitt ursprung i undervisning: till dessa hör de uppfattningar som har blivit förmedlade genom bl.a. lärare, läromaterial och läroplaner. (Dufva Lähteemäki & Isoherranen 1996, 48–50.)

Vardagliga uppfattningar om språk är ofta dynamiska och svävande. Det händer att man ändrar sin uppfattning när man blir mer medveten om en företeelse eller får höra andras uppfattningar om saken. (Dufva, Lähteemäki & Isoherranen 1996, 66.) Burck (2005, 96) påpekar att ens inställning till olika språk förändras med tiden. Betydelsen av ett språk kopplas ofta samman med olika perioder i livet och vad språket betytt för en. Hon påminner också att stereotypiska uppfattningar om språk kopplas ofta samman med tankar om vad olika språk ger möjlighet att uttrycka (begrepp, grammatiska strukturer) jämfört med andra språk. (Burck 2005, 96–97.) Det är intressant att få se om informanterna i min studie säger sig ha genomgått förändringar i sina uppfattningar och hur detta har skett.

3.3 Forskning i uppfattningar om språk

Forskning i uppfattningar har på senaste tiden bedrivits inom teoretiska ramar som den diskursiva, pragmatiska, sociokulturella och dialogiska referensramen. Metoderna som numera används för att forska i uppfattningar återspeglar paradigmskiftet i forskningen.

Tidigare har forskningen litat för det mesta på enkätundersökningar som emellertid ofta beskriver uppfattningar bara med forskarens ord. Nuförtiden anses uppfattningar vara spegelbilder av ens varierande erfarenheter i olika sociala kontexter, vilket syns i att man anser det viktigt att forska i uppfattningar med hjälp av metoder som kan ta hänsyn till denna variation. Man använder sådana metoder som ger en tjockare beskrivning av inlärnarnas erfarenheter och strävar efter att lyfta fram inlärnarnas egna röster, t.ex. dagböcker, biografier, intervjuer och olika typer av övningar. (Dufva, Kalaja & Alanen 2007, 130.)

Det går inte att forska i människans uppfattningar direkt, men det är möjligt att få en bild av dem med hjälp av språket som hon skriver och talar (Dufva, Lähteenmäki & Isoherranen 1996, 7). När föremålet för forskningen är ens uppfattningar om språk är det fråga om vilka tankar man har om olika fenomen som berör språk. Syftet är att kartlägga hur man beskriver sitt eget språk och vad för uppfattningar man har om språken i allmänhet. Det är meningen att beskriva hur människorna ser fenomenet och hurdana begreppssystem de har. I dessa beskrivningar framhävs den mentala eller den sociala naturen av uppfattningar. (Dufva, Lähteenmäki & Isoherranen 1996, 30.)

Att analysera språkanvändning baserar sig på tanken att språket avbildar, kategoriserar och namnger världen. Enligt den här diskursiva synen på språket kan man egentligen inte alls använda språket utan att samtidigt namnge, kategorisera och avbilda världen. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 71.) Ett ganska typiskt sätt att forska i representation på mikronivå är att granska hur man namnger och avbildar fenomen, saker, händelser och funktioner. Namngivningen är språkligt handlande. Med det avses vad för benämningar (substantiv, utvstantivfraser, egennamn) man väljer ut för att syfta på olika fenomen. Man kan vidare anse kategorisering som en del av namngivningen. Kategoriseringen avspeglar en grundfunktion av språket: man klassificerar världen, t.ex. människor genom att indela dem i klasser och hierarkier och därefter namnge dessa klasser. Klassificeringar är alltid resultat av val och beror på språkanvändarens synvinkel. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 71.)

Utöver namngivning är också beskrivning språkligt handlande. Beskrivningen syftar på hur man beskriver olika fenomen och klasser; vad för substantiv, adjektiv, adverb, fraser, satser och bildiga uttryck man använder för att beskriva och definiera. Med dem kan man konstruera olika framställningar av saker och ting och dessutom påverka hur mottagaren strukturerar världen och hur han eller hon agerar i den. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 72.)

Namngivningen och kategoriseringen borde inte granskas lösryckt ur sin kontext eller språkanvändningssituationer: ett namn eller en beteckning är inte alltid och överallt detsamma till betydelsen. Det är fråga om hur praktiker som anknyter till namngivningen och kategoriseringen kan agera så att de är kränkande, orättvisa eller förvridande. Å andra sidan kan namngivningens praktiker användas som en resurs för motstånd och på så sätt lyfta fram alternativa synvinklar. Namngivningen har betydelsepotential som kan förverkligas på vissa sätt i vissa kontexter och den måste alltid granskas i ett förhållande till sin kontext, samhället, kulturen, språkanvändaren och så vidare. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 72.) Man måste komma ihåg att hur man namnger, kategoriserar och beskriver olika språk kan ge insikt om hur man uppfattar språk eller också hur man vill att språk ska uppfattas.

Lappalainen (2005, 16) skriver att folklingvistikerna som har fötts på 1980- och 1990-talet har undersökt språkliga uppfattningar och attityder hos vanliga språkbrukare. Preston (1989, 3) skriver att folklingvistikerna ger kunskap om talgemenskapens uppfattningar om språk och språkanvändning. Han fortsätter att en vanlig talare har uppfattningar som handlar om den geografiska spridningen av varieteter, standardvarieteter och affektivt favoriserade varieteter, förståelsen av skillnaden mellan en lokal och omgivande varieteter, efterhärmandet av drag från varieteter samt anekdotiska förklaringar till hur sådana uppfattningar blir till och håller sig (Preston 1989, 4). Han fortsätter att språkliga stereotyper har varit en del av sociolingvistisk forskning för en tid. T.ex. Labov har listat som ett mål av sociolingvistisk forskning att samla in öppna attityder till språk, språkliga drag och språkliga stereotyper. (Preston 1989, 13.) Preston koncentrerar sig på att forska i språklig variation och förhållandet mellan olika dialekter, men jag tycker att folklingvistikerna behövs också för att ta reda på vad för uppfattningar vanliga språkbrukare har om sitt eget språk samt andra språk.

Kunnas (2006, 233) använder begreppet språkideologi när hon syftar på uppfattningar som språkanvändaren har om ett språk och språkliga och sociala förhållanden. Hon påstår att man kan med begreppet språkideologi syfta på värden, uppfattningar och emotioner som anknyter till språk och språkligt beteende. Kunnas presenterar i sin artikel några vanliga språkideologier: ideologin kan vara nedsättande, ekonomisk, instrumentell, etnisk, nationalistisk eller pluralistisk. Den nedsättande ideologin betyder att man anser språken som har prestige bättre än språken som inte har det. De språk som man föraktar ofta är minoritetsspråk och dialekter som vanligtvis inte har blivit standardiserade. Den ekonomiska

ideologin framhäver lönsamhet: behovet av att ha ett språk levande är motiverat om det blir ekonomisk nytta av språket. Den instrumentella ideologin innehåller synen om att språket är bara ett kommunikationsmedel och värdesättes enligt nyttan. Den etniska ideologin anser språket som en väsentlig del av etniciteten och kulturen. Den nationalistiska ideologin innehåller tanken att en nation ska ha bara ett språk då pluralism anses vara negativt. Den pluralistiska ideologin däremot framhäver fördelar av mångfalden. (Kunnas 2006, 233–234.)

Kunnas påminner om att så som ideologier i allmänhet är också språkideologier starkt bundna vid de politiska, ekonomiska och kulturella förhållandena av ett samhälle. Språkideologier utesluter inte varandra utan man kan enligt Kunnas se bakom ens åsikt påverkan av flera språkideologier. (Kunnas 2006, 234.) Dessa ideologier är ett slags förhållningssätt till språk. Jag tror att man kan ha olika ideologier när det gäller olika språk. Jag använder mig av begreppet språkideologi som ett hjälpmedel när jag redogör för hur informanterna i min studie ger olika språk olika värden och betydelser.

Kunnas presenterar också några hypoteser som gäller hur en vanlig språkanvändare värderar vilka språk som är vackra (Kunnas 2006, 232). Enligt hypotesen som baserar sig på hörselintryck grundar sig den estetiska evalueringen av ett språk till de prosodiska elementen av språket då några egenskaper anses som vackrare än andra. Enligt normhypotesen kan man t.ex. anse ett standardspråk vara vackert eftersom dess roll är stor i skolan och i medierna. Enligt kontexthypotesen beror attityden till språket på vad man vet om språkanvändare: om talarna av språket har hög status värderar man också språket högt. Pavlenko (2005, 198) tar fram detta fenomen när hon skriver hur språken som talas av dominanta grupper kan ses som överlägsna till sin natur medan negativa attityder gentemot minoritetsgrupper överförs till deras språk, vilket leder till språklig diskriminering. En av hypoteser bygger på förståelighet då man värderar språket vackert om man förstår eller behärskar språket bra och en annan hypotes bygger på kändhet då språken som är kända och nära och med i vardagen anses vara vackra.

3.3.1 Uppfattningar om första- och andraspråk

Förstaspråket är den primära bäraren och förmedlaren av betydelser för en individ. Inläringen och den psykiska utvecklingen baserar sig på behärsknigen av förstaspråket på ett avgörande sätt. Det är förstaspråket som avgör hur man skaffar, analyserar och bearbetar

information och hur man kan uttrycka, argumentera, tolka och utvärdera den. Ens identitet som en kulturell agerande bygger också på förstaspråket. (Alanen, Dufva & Mäntylä 2006, 246.) Därför är det inget under att så många uppfattningar anknyter till förstaspråket.

Det har forskats i skillnader som kommer fram i hur man ställer sig känslomässigt till sitt förstaspråk och främmande språk (Dufva, Lähteenmäki & Isoherranen 1996, 67). I sin studie har Dufva, Lähteenmäki och Isoherranen (1996) lagt märke till att förstaspråket ofta upplevs som en del av det egna jaget och är mycket laddat känslomässigt. Förstaspråket spelar en mycket central roll i ens liv. Forskarna påpekar att man ofta upplever den egna dialekten som sitt närmaste språk, det egna modersmålet.

Burck skriver att språk alltid tolkas i ett förhållande till andra språk. Förstaspråket sätts ofta samman med emotionell uttryckskraft och intimitet och det anses vara på något sätt naturligare och mer äkta än andra språk. Förstaspråket anses ofta ge tillit till sig själv och en känsla av att vara hemma. Det uppfattas som mer expressivt, nyanserat, kreativt och produktivt än andra språk. Förstaspråket används för poetik, intimitet, spel, sanning och skämt. Förstaspråket signalerar också att man hör till en viss kultur även om man inte längre lever i den. Betydelserna som ges åt förstaspråk hänger ofta samman med karakteriserade språkanvändaren: förstaspråk är språk på vilket man är expressiv, har sinne för humor, är nyanserad, känslig, sensitiv och sig själv. Andra språk anses däremot vara mer formella, på något sätt hejdande och svåra att skämta med. De presenterar ofta distans från erfarenheter och andra människor, språket och till och med sig själva. (Burck 2005, 92–95.) Å andra sidan känner några att andraspråket frigör dem från begränsningar som de har på förstaspråket så att de vågar ta mer risker och bryta mot regler. (Burck 2005, 95.)

I Burcks studie var förstaspråken oftast konstruerade som egna, "ägda", och fick attribut av uttrycksfullhet och rikedom. Andraspråk sågs som mer instrumentella språk som ansågs ge distans av olika slag. (Burck 2005, 6.) Pavlenko (2005, 235–236) framhäver emellertid att den genomträngande uppfattningen om förstaspråket som språket av hjärtat är för trång. Tvåspråkiga kan ha olika typer av känslomässiga bindingar till deras språk och emotionella händelser av senare livet – så som kärlekaffärer, vänskapsrelationer eller äktenskap i ens nya land – typiskt leder till affektiva bindningar som kan komma i konflikt med eller bli starkare än de som har blivit etablerade med förstaspråket (Pavlenko 2005, 36). Weinrich uppmanar forskare att forska i affektiv inlänning, vilket syftar på användning av lexikala och

grammatiska kategorier av ett språk att markera affekt när ett andraspråk talas. (Pavlenko 2005, 36.) Traditionella analyser av kodväxling och språkbyte i en tvåspråkig diskussion vanligtvis reducerar affektiva faktorer till dikotomin "vi" versus "de andra" där förstaspråket står för "oss" och andraspråket för "de andra" (Pavlenko 2005, 233).

Det är vanligt att man förknippar en språkvarietet med en viss plats: många beskriver sig vara hemma på sitt språk (Burck 2005, 183). Burck (2005, 93) hävdar att språk får sina betydelser på grund av relationer och domäner där de används. Att förlora förmågan att tala flytande sitt förstaspråk anses ofta vara en personlig förlust. Man känner sig ofta betryckt när man talar ett andraspråk eftersom det inte är lika flytande som på förstaspråket. Andraspråk har ofta ett mer instrumentellt värde: metaforer för andra språk var i Burcks studie ofta saker och ting som man använder i vardag (hattar, handskar, öppna dörrar). (Burck 2005, 95.)

Förstaspråk i min studie är svenska, meänkieli (finska) och spanska. Det är intressant att få se om förstaspråket får en särställning i förhållande till ens andraspråk på grund av sin ställning som förstaspråket och om det tycks avvika från andra språk i fråga om uppfattningar och språkets värde och betydelse för en.

3.3.2 Uppfattningar om språks natur, status och normer

Enligt Linell är vardagliga uppfattningar ett slags social realitet eftersom man tror på dem (2009, 286). Det är typiskt att man t.ex. tror på enhetliga nationella språk, språk som slutna enheter med tydliga gränser. Den här uppfattningen har sitt ursprung i standardiserande och normativa krafter i samhället, trender som beror på politiska mål och normbildning av språkexperter, alltså lingvistikere och de som ansvarar för språkplanering. Likaså tror man på exakta standarder av korrekthet; man anser att det är, eller ska vara, klart, vad som är korrekt eller inkorrekt i ett visst språk. Man anser också språken vara konstruerade av ord som har stabila betydelser och innehåller olika ljud eller bokstäver i en skriven text. Enligt Linell är det klart att dessa folkteorier har sitt ursprung främst i literära praktiker. (Linell 2009, 286–287.)

Vanliga språkbrukare anser ofta att några språk är primitiva och fattiga. Dessutom anser man

ofta att språk står i ett samband med en viss nation och att nativa talare av ett språk är auktoriteter när det gäller att ha kunskap om ett visst språk. Man anser ofta också att lokala icke-standardvarieteter är mer äkta, medan standardvarieteter är mer intellektuella och har samband med industrin. (Niedzielski & Preston 2000, 1–8.) Vanliga språkbrukare slår också ofta samman standardspråket och reglerna och anser icke-standardvarieteter vara mer oregelbundna än standardvarieteter (Niedzielski & Preston 2000, 310 – 312).

Att ett språk eller en språkvarietet som talas av människor av en hög socioekonomisk status bedöms som överlägset, t.ex. tydligare eller mer logiskt, jämfört med andra språkvarieteter i samma gemenskap har ingen direkt faktuell grund. Det händer emellertid ofta att medlemmar av en gemenskap sätter ett högre värde på sådana språkvarieteter som talas av människor med en högre socioekonomisk status och ett lägre värde på varieteter som talas av människor av en lägre status. Dessa subjektiva evalueringar baserar nästan alltid på karakteristika av talare av språkvarieteter. Det är fråga om samma sak som i kontexthypotesen (se ovan). Värderingarna spelar en viktig roll för om människor strävar efter att lära sig vissa språk och i fråga om attityder gentemot språk. (Myers-Scotton 2006, 120.) Niedzielski och Preston (2000, 18) påstår att vanliga språkbrukare inte ser förhållandet mellan orsak och verkan när det gäller språkets karaktär och status. Man förklarar språkets höga status med hjälp av språkets egenskaper och inte tar hänsyn till samhällliga faktorer.

I min studie granskar jag uppfattningar av ett brett perspektiv: jag vill ta med alla tankar och åsikter som kommer fram i materialet i fråga om språk. I några andra studier kan man ha forskat i samma fenomen under rubriken språkliga attityder eller åsikter. Jag kommer att använda termen uppfattningar när det gäller olika typer av tankar om språk innehållande därmed också den evaluativa aspekten. Jag vill ta reda på vilka känslor som lyfts fram på tal om olika språk. Eftersom uppfattningar har sitt ursprung i både subjektiva erfarenheter och andras kunskap och delade uppfattningar försöker jag förstå informanternas olika uppfattningar i ett förhållande till dessa faktorer. Jag antar att personliga erfarenheter kan förklara framför allt affektiva och evaluerande uppfattningar.

4 MATERIAL OCH METOD

4.1 Syftet med studien

Syftet med denna studie är att ur en sociolingvistisk synvinkel forska i vad för uppfattningar medlemmarna av en flerspråkig familj har om språken i allmänhet och språken som de talar. Det är fråga om vad för tankar och känslor olika språk väcker. Fokus i min studie ligger i hur de flerspråkiga informanterna benämner, kategoriserar, beskriver och möjligtvis också definierar olika språk och vad de tänker om språken i allmänhet. Det är speciellt intressant att granska minoritetsspråkets status i förhållande till majoritetsspråket eller -språken. Dessutom tar jag reda på vilka värden språken får. Eftersom uppfattningar påverkas åtminstone delvis av individens egna erfarenheter (Aro 2009, 38), har de en subjektiv komponent med sig. Detta betyder att olika språk kan få sinsemellan olika känslomässiga bindningar och värden. Jämfört med objektiv kunskap har uppfattningar inte nödvändigtvis en faktuell grund men de är sanna för individen och kan möjligtvis påverka ens agerande. Därför tycker jag att uppfattningar är ett viktigt forskningsobjekt.

Jag anser uppfattningar som ett slags vardagskunskap som kan påverka ens agerande även om man inte ens är medveten om den. När man blir medveten om sina uppfattningar kan man kanske också förändra sitt agerande. Även om uppfattningar har något stabilt, påverkas de av individens nya erfarenheter och interaktion med andra människor. Därför anser jag att det är viktigt att hålla i minnet att kontexten ofta är avgörande för vad för tolkningar är relevanta. Kontexten hjälper en att förstå ett fenomen djupare. När det gäller uppfattningar som står i fokus för intresset i den här studien utgår jag från den dialogiska synen på hur såväl språkliga praktiker som uppfattningar om dessa praktiker blir till i interaktionen mellan individen och omgivningen och således har sitt ursprung i det sociala. Intervjusituation i min studie skapar en viktig kontext som påverkar vilka uppfattningar som kommer fram och vad för uttryck de får. En större kontext utgörs av familjen där man förverkligar sin flerspråkighet och den största kontexten utgörs av det omgivande samhället.

Blommaert (2005, 14–16) påminner att när man bedriver sociolingvistisk forskning, borde fokus ligga i vad språkanvändningen betyder för språkanvändare och hur språket spelar sin roll. Han påminner också att språk fungerar annorlunda i olika omgivningar och för att förstå hur ett språk fungerar måste man kontextualisera det och påvisa hurdana förhållanden det

finns mellan språkanvändningen och målet och förutsättningarna för språkanvändningen, t.ex. språkets struktur och funktioner, samhället med vissa makthierarkier, det förflutna och så vidare. Jag strävar efter att ha i minnet under analysen att språket spelar en roll i många olika kontexter och påverkas av dem på många sätt.

När man granskar vilka värden ett språk får är det relevant att fästa uppmärksamhet på vad för erfarenheter man har om språket och vilka funktioner språket ifråga får. Som Dufva, Lähteenmäki och Isoherranen (1996, 77) anser påverkas språkets betydelse för en av ens individuella behov och värderingar av andra människor i språkgemenskapen. De värderingar som kommer utifrån kan vara andras kunskap, delade uppfattningar, som ofta är påverkade av dominerande ideologier i samhället. Jag beskriver i min studie kortfattat vilka funktioner informanterna har för sina språk och vilken roll språken spelar i informanternas liv för att ge läsaren en bild av situationen. Däremot är det omöjligt att alltid förklara varifrån olika uppfattningar kommer. Det är emellertid intressant att granska om det finns några sammanhang mellan ett språks funktioner och roll i vardagen å ena sidan och uppfattningar om språket och språkets värde å andra sidan.

För att få tag i vilken roll språken spelar strävar jag efter att så bra som möjligt förstå hur informanterna själva upplever sin flerspråkig vardag. Jag tror att jag kan uppnå en mer djupgående förståelse av informanternas uppfattningar om språk när jag vet hurdana språkliga erfarenheter de har bakom sig och hur deras vardag ser ut språkligt vid undersökningstillfället. För att förstå hur informanterna själva upplever sin flerspråkig vardag närmar jag mig materialet ur en etnografisk synvinkel.

Olika vetenskapsområden, forskargemenskaper och enstaka forskare har varierande syner på vad som gör forskningen etnografisk. Etnografin är ett sätt att abstrahera och teoretisera fenomenet som man forskar i. (Lappalainen et alii 2007, 9.) I en etnografisk forskning ligger fokus i informanternas liv och egna erfarenheter (Hirsjärvi & Hurme 2009, 160). Enligt Mäntylä, Pietikäinen och Dufva (2009, 3) framhäver etnografiska approacher vikten av att granska vardagens gång och betydelser med utgångspunkt i individens och gemenskapens egna erfarenheter. De påpekar att familjen är ett bra forskningsobjekt i en etnografisk forskning av flerspråkighet. Etnografer forskar ofta i olika typer av underkulturer (Rastas 2010, 66). Det anses vara viktigt att analysera mångsidigt kulturella processer och betydelser som agenter ger åt processerna (Lappalainen et alii 2007, 9). Enligt Lappalainen et alii (2007,

14) ligger styrkan av den etnografiska approachen i att den gör möjligt att driva samhällsrelevant forskning genom att göra synlig olika slags praktiker som skapar skillnader, utesluter eller begränsar ens agerande.

Sirkeinen skriver att enligt den traditionella synen på etnografi måste forskaren nästla sig in bland informanterna, göra observationer och intervjuer på fältet. Enligt den nyare synen på etnografi (introducerats av Blommaert 2007) är dessa datainsamlingsmetoder ingen nödvändig förutsättning för att en undersökning kan anses vara etnografisk. Etnografien anses inte som någon metod utan teori, och det väsentliga är att man har vissa analysmetoder och en etnografisk teoretisk approach. (Sirkeinen 2008, 12.) Denna studie bygger på den nyare synen på etnografi i den betydelsen att jag strävar efter att närma mig och analysera materialet etnografiskt även om materialet består bara av intervjuer.

Etnografi baserar sig på antropologin. I den anser man människan vara ett socialt väsen och granskar hur språk fungerar, vad de gör för människor och vad människor gör åt språk och med hjälp av dem. Enligt Blommaert ser man språket som ett verktyg eller verktygslåda för människor; språket gör det möjligt för en att fungera som en social agent. Språket är alltså en resurs som behövs för att göra möjligt mänskligt agerande. (Blommaert 2006, 8–9.) I en etnografisk forskning kan man granska hur man förhåller sig till denna resurser och vilken roll de spelar i ens liv.

Att analysera intervjumaterialet etnografiskt betyder att man tar hänsyn till kontexter av olika slag (Huttunen 2010, 43). Dessa kan utgöras t.ex. av andra intervjuer. Man kan tillämpa specifika analysmetoder när man analyserar intervjumaterialet, men dessa borde kopplas till forskningsfrågorna (Huttunen 2010, 45). En viktig del av en etnografisk studie är att beskriva gruppen eller fenomenet som man studerar. Teoretiska begrepp för sin del hjälper till att strukturera observationer som forskaren gjort. Å ena sidan bör man förenkla, sammanfatta och analysera materialet och lyfta fram lagbundenheter, men å andra sidan stävar man efter att ta hänsyn till mångfalden och hålla i minnet att alla kontexter är unika. (Huttunen 2010, 48.) Enligt en etnografisk approach uppstår ny information i växelverkan med materialet och teorin. Även om etnograferna ofta använder metoder som har materialet som utgångspunkt påverkar teorin analysen genom synen på forskningsobjektet hos forskaren. Hur man definierar och använder begrepp har också en teoretisk grund. (Rastas 2010, 79.)

Den teoretiska grunden av en studie skapar alltså kontexten där man gör beslut om hur intervjuer ska analyseras. Den etnografiska approachen syns i min studie så att materialet, intervjuerna, är min utgångspunkt under hela forskningsprocessen: jag närmar mig materialet på materialets villkor (se Pietikäinen & Mäntynen 2009, 165). Jag har valt analysmetoder med utgångspunkt i vad det finns i materialet. Därtill strävar jag efter att se användningen av flera språk som en del av informanternas vardag och ta reda på om det finns ett samband mellan vad för uppfattningar informanterna har och vad för språkliga erfarenheter de har av livet som flerspråkig. Jag kommer att granska språkliga uppfattningar ur flera olika synvinklar, där kontexten spelar en viktig roll. Jag vill ta reda på vilka roller språken spelar i informanternas vardag och vad för betydelser de får. Å andra sidan påverkar synen på flerspråkighet som heteroglossi och synen på uppfattningar som en form av vardagskunskap som har blivit bildad i interaktionen hur jag ser materialet och hur jag analyserar det. I nästa underkapitel presenterar jag forskningsfrågorna, materialet och informanterna samt analysmetoderna.

4.2 Forskningsfrågor

Huvudfråga

Vad för uppfattningar har man om språk i en flerspråkig familj?

Detaljfrågor

1. Vad för uppfattningar har de flerspråkiga informanterna om språken i allmänhet?
2. Vad för uppfattningar har de flerspråkiga informanterna om de enskilda språken?
3. Vilka värden får de olika språken?

4.3 Data och informanter

Som Pietikäinen och Mäntynen (2009, 166) skriver hjälper beskrivning av materialet en att bättre förstå vad som är typiskt för materialet. Jag presenterar först kortfattat materialet och informanterna med deras språkliga resurser och går därefter in på resultat. Etiska frågor och begränsningar som är anknutna till materialet behandlar jag i kapitlet Sammanfattning och diskussion. Mitt material består av sex individuella temaintervjuer av medlemmar av en

flerspråkig familj¹. Intervjuerna har samlats in under januari och februari 2009 för projektet Flerspråkighet på Nordkalotten (*Multilingualism in North Calotte families and schools*) i vilken min studie ska delta. I projektet har forskats i narrativer och erfarenheter som anknyter till språk och flerspråkighet. Forskningen har förverkligats i flerspråkiga familjer och skolor i byar på Nordkalotten, så som familjer som nuförtiden lever utanför området, vilket är fallet i min studie. Approachen i projektet är diskurs-etnografisk, och man forskar i språkliga erfarenheter och narrativer bland tre generationer av familjer och bland skolbarn i detta område med hjälp av språkbiografier och visuella metoder. Syftet med projektet är att granska värden och funktioner av vissa språk, explicita och implicita språkpolitiker och språkhierarkier på Nordkalotten. (<http://www.northernmultilingualism.fi>.)

Intervjuerna av min studie har gjorts i hemmet av informanterna. Den flerspråkiga familjen bor vid intervjutidpunkten i Stockholm: familjen består av två flickor, deras föräldrar och morföräldrar. Varje informant i min studie använder flera än ett språk i sin vardag. Språken som kommer främst fram i den här studien är svenska, meänkieli och spanska. Därtill talar nästan alla informanter om rollen av engelskan i deras vardag. Jag kommer att använda termen meänkieli i stället för tornedalsfinska eftersom språket har fått status som ett minoritetsspråk, även om informanterna använder också termerna finska och tornedalsfinska. Alla namn har blivit förändrade för att jag inte avslöjar informanternas identitet. Innan jag börjar med resultaten kommer jag att ge en överblick över vad för språkliga repertoarer informanterna har och referera hur informanternas förflutet har varit språkligt. Som jag skrev tidigare har språkliga repertoarer sitt ursprung i hög grad i familjens historia, praktiker och traditioner, värden och vardag. Därför är det möjligt att familjemedlemmarna har mycket gemensamt i deras repertoarer. Eftersom jag emellertid har informanter från tre generationer är det intressant att jämföra hur uppfattningar om språk avviker sig från varandra från en generation till en annan och vilka händelser och erfarenheter som möjligtvis påverkat uppfattningarna.

Teman för intervjuerna har varit språkliga erfarenheter och minnen, känslor och tankar om språken som man talar samt språkanvändning i vardagen. Alla informanterna har frågats vilka som är språk i hans/hennes liv och i vilka situationer han eller hon använder olika språk samt betts om att dela med sig av sina språkliga minnen och berätta om en möjlig betydningsfull

---

¹ Ett stort varmt tack till Leena Huss, professor i finska och forskningsledare på Uppsala Universitet, som har samlat in intervjumaterialet.

språklig situation. Dessutom hade informanterna betts om att ta med sig ett föremål som symboliserar ett språk eller är på ett annat sätt språkligt viktigt. Intervjuerna har gjorts på svenska även om några av informanterna kodväxlar från svenska till meänkieli under intervjun. Intervjuerna har tagit sammanlagt 4 timmar och 2 minuter och har blivit transkriberade.

Eftersom känslor och tankar om språk är ett viktigt tema i dessa intervjuer anser jag att detta färdiga material lämpar sig bra för min studie där jag forskar i vardagliga uppfattningar om språk. Dessutom anser jag att en flerspråkig vardag av en familj skapar en bra kontext att forska i uppfattningar om och värden av språk eftersom jag tror att uppfattningarna blir till och förändras i interaktion med de andra och familjen är den närmaste kontexten för interaktionen. Eftersom jag granskar uppfattningarna ur den etnografiska synvinkeln anser jag som nyttigt att sätta mig in i språkanvändningen i vardagen och de språkliga erfarenheterna hos informanterna. Jag tror att detta hjälper mig att bättre förstå vardagliga uppfattningar. Därför tycker jag att detta intervju-material som fokuserar på en flerspråkig vardag lämpar sig bättre för min studie än t.ex. en enkätundersökning där informanterna inte hade möjlighet att berätta om sin flerspråkig vardag och sina attityder till olika språk med egna ord.

4.4 Analysmetoder

Pietikäinen och Mäntynen (2009, 166–167) skriver att i en kvalitativ analys bör materialet fördelas, brytas ner, samlas ihop, enas och fullständigas med hjälp av teoretiska synvinklar och begrepp så att man till slut kan svara på forskningsfrågorna. I linje vad är forskningsfrågan kan man jämföra och granska förhållandet mellan innehållet och drag i materialet: man kan försöka hitta t.ex. likheter, motstridigheter, avvikelser och upprepade mönster. När betydelsen har analyserats som olika bitar och faser, strävar man efter att göra syntes av dessa bitar: hitta synliga samband, länkar och motstridigheter med hjälp av forskarens tolkning.

I denna studie är syftet att ta reda på vad för uppfattningar man har om språken i en flerspråkig familj. Jag är intresserad av att ta reda på om uppfattningar om olika språk avviker sig från varandra och om det finns några samband mellan vad för uppfattningar man har om ett visst språk och vilken roll språket i fråga spelar i ens vardag. Dessutom försöker jag utreda

om det finns skillnader i uppfattningarna om ett och samma språk mellan informanterna och om sådana skillnader kan återfinnas mellan generationerna. Det är också intressant att se om uppfattningar om ens förstaspråk avviker sig från uppfattningar om ens andraspråk. Således kan jag påstå att jag fokuserar på mångfalden av uppfattningar.

Kvale (1996, 189–190) påminner att materialet i en kvalitativ forskning ofta är komplext och omfattande och bör struktureras på något sätt. Man ska göra skillnaden mellan viktig och oviktig information och lämna bort onödig repetition. Vad är väsentligt i materialet beror på målet med studien och dess teoretiska antaganden. I min studie betyder detta att jag begränsar materialet och lämnar bort sådana samtalsämnen som inte hjälper mig att svara på min forskningsfråga. Denna fas är speciellt krävande eftersom uppfattningarna efter min syn bildas i interaktionen i vardagen och det inte alltid går att tydligt visa vad som påverkar uppfattningarna och vad som är oväsentligt. Fokus i min studie ligger emellertid i vad informanterna säger om språken: vad de tänker om språken, vad de känner mot dem och vilken roll språken spelar i deras liv och vilket värde språken får. För att begränsa materialet lämnar jag bort språk som omnämns bara i förbigående och koncentrerar mig på fyra språk: svenska, meänkieli (inkluderande finska), spanska och engelska.

I den egentliga analysen bringar man fram informanternas egna betydelser och försöker att få fram nya perspektiv på fenomenet. I den här fasen gör forskaren tolkning. Enligt Kvale (1996) finns det fem viktiga metoder för analysen av betydelser: förkortning, kategorisering, narrativ strukturering, tolkning och ad hoc -metoder. Förkortning av betydelsen medför ett referat av betydelser som informanterna har yttrat. Den här metoden innehåller alltså reducering av omfattande texter till kortare, tätare formuleringar. Kategorisering av betydelser betyder att intervjun har blivit delat in i olika kategorier enligt fenomen. Kategorier må ha ursprung i teoretiska antaganden eller i informanternas egna uttryck. (Kvale 1996, 192.) Som det kom fram i teoridelen kan man komma underfund med hur informanterna uppfattar sina språk t.ex. genom att granska hur de beskriver, benämner och kategoriserar språk. I så fall har kategorierna sitt ursprung i materialet.

Till skillnad från kategoriseringen där man skiljer yttranden från sin kontext, binder tolkning samman yttranden till mer omfattande referensramar. Kontexten av ett yttrande kan i så fall utgöras av hela intervjun eller en teori. (Kvale 1996, 193.) Tolkningen betyder omfattande och djupa interpretationer av betydelse, inspirerad av hermeneutisk filosofi. Forskaren har ett

perspektiv på vad som studeras och han eller hon tolkar intervjuer ur denna synvinkel. Detta sker genom att man går bakom vad som sägs explicit i materialet och lyfter fram strukturer och relationer av betydelse som inte är synliga i materialet. Detta kräver ett visst avstånd från vad som har blivit sagt, vilket kan nås med en metodisk eller teoretisk ställning för att kunna rekontextualisera yttranden i nya begreppsliga ramar. (Kvale 1996, 201.)

För att indela materialet ska jag använda mig av kvalitativ innehållsanalys baserad på Graneheim & Lundman (2004). Denna metod har fokus i innehållet och kontexten och den betonar skillnader och likheter i innehållet, vilket blir synligt i indelning av innehållet i olika kategorier (Graneheim & Lundman 2004, 111). I min studie betonar jag skillnader och likheter som informanterna själva producerar under intervjun, vilket syns i hur informanterna betecknar, beskriver och kategoriserar sina språk och beskriver sin inställning till dem. Innehållsanalysen kan göras på olika abstraktionsnivåer: man kan analysera det manifesta innehållet, alltså vad uttrycks direkt i texten, eller göra tolkning av texten genom att fokusera outtalade betydelser, det latenta innehållet. Båda typerna av innehållsanalysen förutsätter tolkning men nivån av tolkningen varierar efter inriktningen. Eftersom det gäller vardagliga uppfattningar i min studie är en del av kunskapen explicit uttryckt i materialet, t.ex. tydligt uttalade påståenden och åsikter, medan en del av kunskapen förutsätter mer tolkning av forskaren.

Viktiga begrepp i den kvalitativa innehållsanalysen är analysenhet, meningsbärande enheter, förkortning, abstrahering, innehållsområde, kod, kategori och tema. En av de viktigaste besluten är att välja ut en analysenhet. Graneheim och Lundman (2004, 106) skriver att lämpliga analysenheter är tillräckligt stora så att de kan granskas som en helhet och samtidigt tillräckligt små så att det är möjligt att under analysprocessen hålla hela analysenheten i minnet som en kontext för olika meningsbärande enheter. Analysenheten i min studie utgörs av intervjuerna som handlar om flerspråkighet med dess olika aspekter. Kontexterna utgörs bl.a. av det svenska samhället, den flerspråkiga familjen, intervjusituationen samt projektet Flerspråkighet på Nordkalotten som det här materialet hör till. På sätt och vis bildar också individernas tidigare erfarenheter en kontext där man måste tolka deras påståenden.

Meningsbärande enheter är meningar eller fraser som är relaterade till en central betydelse på grund av ett visst innehåll och en viss kontext. Förkortning är en process där man kortar ned texten, men bevarar innehållet, kärnan. Abstrahering är en process där den förkortade texten

beskrivs och tolkas på en högre logisk nivå t.ex. genom att skapa koder, kategorier och teman av varierande nivåer. (Graneheim & Lundman 2004, 106.) Innehållsområden består av sådana delar av texten som handlar om en viss sak, t.ex. ett visst samtalsämne i intervjun (Graneheim & Lundman 2004, 107). Innehållsområdena i min studie är t.ex. uppfattningar som berör olika språk samt språkens värden. Uppfattningar förekommer i materialet bl.a. när informanterna frågas vad han eller hon tänker om ett visst språk. Svaren kommer i form av benämningar, kategoriseringar, beskrivningar och narrativer.

Jag sätter mig in i intervjumaterialet genom att läsa igenom intervjutexterna så att jag får en känsla för vad för fenomen det handlar om i intervjuerna. Därefter plockar jag ut meningar och fraser som innehåller information som är relevant för mina frågeställningar. När jag har hittat dessa enheter ska jag referera deras innehåll, abstrahera och koda dem. Jag jämför koder på basis av skillnader och likheter och grupperar dem in i olika kategorier som står för det centrala budskapet. I detta ska jag hela tiden ta hänsyn till hela intervjun som en kontext. Till slut ska jag dela dessa kategorier in i olika teman för att göra tolkning av det latent innehåll. (se Graneheim & Lundman 2004, 108–109.)

En kategori är en grupp vars medlemmar har något gemensamt innehållsligt. (Graneheim & Lundman 2004, 107.) Det är typiskt att enheter syftar på samma sak: ett visst föremål, land eller en viss person, händelse eller en idé. Man kan illustrera kategorierna genom att välja ut typiska meningsbärande enheter som står för en viss kategori. Kategorierna ska vara ömsesidigt uteslutande, vilket betyder att alla meningsbärande enheter ska höra till en kategori men inte flera än till en kategori. Kategorier kan emellertid delas upp i underkategorier. (Graneheim & Lundman 2004, 107.) Man skapar teman för att koppla samman outtalade betydelser av kategorier. Ett tema kan granskas som ett yttrande av det latent innehåll i texten, då den här fasen förutsätter att forskaren gör tolkning av innehållet. En meningsbärande enhet, kod eller kategori kan höra till flera teman. (Graneheim & Lundman 2004, 107.)

Som jag skrev tidigare tror jag att man kan få en syn på vad för uppfattningar informanterna har om språk genom att forska i hur de benämner, kategoriserar och beskriver olika språk (t.ex. vardags språk är och vad man kan göra med dem). Jag vill plocka ut alla benämningar på samt kategoriseringar och beskrivningar av språk. För att ta reda på hur informanterna värdesätter sina språk granskar jag hur informanterna motiverar om det är nyttigt eller viktigt

att kunna tala ett visst språk. Det är intressant att se om det finns några sammankopplingar mellan uppfattningar om språken och värden som språken får. När det gäller värden och betydelser av enstaka språk använder jag mig av begreppet språkideologi som jag presenterade kortfattat i teorin.

4.5 Informanternas bakgrund

Alla informanterna i min studie talar flera än ett språk i sin vardag. Även om alla informanterna bor vid undersökningstillfället i Stockholm, åker Hannas och Lars dotter Anna med sin make Victor och deras två döttrar årligen till Bolivia där Victor har sitt ursprung. Anna, Victor och deras döttrar har också varit på besök i USA där Annas syster bor med sin familj. Också Victor har släktingar i USA. Nedan presenterar jag kortfattat informanterna och redogör för hur olika språk har kommit in i deras liv och vilken roll språken spelar i deras vardag.

Mormor Hanna kan meänkieli, svenska, engelska, finska och litet spanska. Hanna kommer från Pajala i Tornedalen och hade finsktalande föräldrar. Hemma talades finska som är Hannas förstaspråk. Hanna gör ingen klar skillnad mellan meänkieli och finska och använder i den här studien namnet finska även när hon syftar på språket meänkieli. Svenskan kom in i hennes liv när hon började skolan. Hon lärde sig språket snabbt och pratade mycket svenska. Hon har varit tolk för sina föräldrar som inte har kunnat svenska. Undervisningen i lärarseminariet skedde på svenska. Hanna hade finskspråkiga elever på sin första arbetsplats som lärare och hon har gett tvåspråkig undervisning. Dessutom har hon auskulterat på dövskolan och jobbat med vuxna döva samt undervisat i svenska för invandrare. Hon hade behörighet att undervisa också i engelska. Hanna säger att hon alltid har pratat svenska med sina barn. Hon säger att två språk är centrala för henne: svenskan som tal-, skrift- och yrkesspråk och finskan som ett talspråk. Hon försöker att ha kvar finskan genom att lyssna på finska nyheterna. Dessutom har hon läst en termin spanska för hennes dotter Anna bodde som utbytesstudent ett år i Bolivia och Hanna och hennes make tänkte åka till Bolivia för att hälsa på henne.

Liksom Hanna kan också morfar Lars meänkieli, svenska, engelska, finska och litet spanska. Lars har hört meänkieli i barndomen även om hans mamma hade lärt sig tala svenska. Lars säger att han talade meänkieli hela tiden med mamma och syskonen i barndomen. Han

lyssnade både på finska och svenska radiosändningar som barn. I klassrummet i lågstadiet pratades svenska, men läraren hade tvåspråkig undervisning. Enligt Lars pratade flickorna svenska och pojkarna finska i realskolan. Han berättar att en pojke var "fjantig" om han pratade svenska i realskolan, men med barn som inte kunde finska, pratade man svenska. Han påpekar att kontakten och tillfällena att tala finska fanns alltid i barndomen. Lars har läst finska i sista årskursen i gymnasiet. Han är lärare och har vikarierat som yrkesvalslärare. Han har undervisat också i tyska. När Lars nuförtiden åker till sin hemby, talar han med alla sina jämnåriga meänkieli. På älgjakten när barnen är med talar Lars svenska. Hannas och Lars barn har sagt att deras föräldrar talar halva meningen svenska och den andra halvan på meänkieli eller tvärtom. Lars påpekar att han och hans hustru förmodligen gör det fortfarande. Hanna och Lars talar alltid svenska med sina barnbarn.

Hannas och Lars dotter Anna kan svenska, engelska, spanska och tyska, samt litet finska/meänkieli och teckenspråk. Språken som är närmast henne är svenska och spanska. Engelska kommer in i olika sammanhang både privat via släktingar och jobbet. Hon har hört mycket meänkieli under barndomen, men talar inte själv språket. Som barn talade han svenska med sina jämnåriga. Också inom familjen talades svenska om alla vad med även om föräldrarna pratade då och då meänkieli eller ett blandat språk (svenska – meänkieli) sinsemellan. Anna har haft döva kompisar och hon har lärt sig därför teckenspråk. Anna åkte som utbytesstudent till Bolivia på gymnasiet, bodde där ett år och lärde sig spanska där. Där lärde hon också känna sin make Victor. Anna och Victor har två döttrar. Anna säger att det händer att hon talar spanska med sina barn. När familjen åker till Bolivia, byter hela familjen språket till spanska. Likaså när familjen får besök från Bolivia talar alla spanska. Anna säger att man pratar spanska hemma också när de vill träna lite mera eller någon bara börjar prata språket, men för det mesta pratar man svenska. Anna säger att hon väljer spanskan i vissa situationer framför allt med sin make Victor, när de diskuterar vissa saker eller ska fatta vissa beslut. Hon kan inte säga noggrant varför hon växlar språket. Hon säger emellertid att vissa situationer (t.ex. skidåkning) är så kopplade till svenskan att man använder språket därför. Vissa ämnen (t.ex. politiken) pratas enligt henne hellre på spanska än på svenska. Spanska talas dagligen. Ibland säger man bara ett uttryck eller ett ord på spanska även om man pratar svenska annars. Enligt Anna är det en enda blandning på vilka språk man pratar med barnen hemma.

Annas make Victor har spanska som förstaspråk men han talar dessutom engelska och svenska och kan litet quechua, aymara, franska, meänkieli, portugisiska och italienska. Han kom till Sverige 1989 men hade jobbat redan tidigare under tre perioder i Sverige. Han kommer från Bolivia men har bott i USA i sin barndom och senare i ungdomen på grund av sina civilingenjörstudier. Under sin uppväxt har han hört talas quechua och aymara som är ursprungsspråk i Bolivia. Med sina syskon talar han spanska. I Sverige har han läst svenska för invandrare, tagit några sommarkurser och en kvällskurs på komvux men lärt sig "resten" på jobbet och hemma. Victor säger att familjen talar lite mer spanska än normalt efter varje resa till Bolivia, men "när man kommer till vardag, växlar man rätt snabbt till svenska igen". Han säger att han pratar spanska med sina döttrar men om det blir svårt växlar han språket. Han har exponerats litet meänkieli i familjen för hans svärföräldrar pratar detta språk.

Den äldre dottern Julia kan svenska, spanska, engelska och franska. Hon säger att hennes modersmål är svenska. Julia säger att hon pratar svenska "liksom hela tiden", engelska i skolan och utomlands och "sånt där lite grann". Spanska pratar hon med släkten på faderns sida t.ex. när hon åker till Bolivia och också i skolan. I skolan läser Julia franska. Hemma pratar hon svenska och litet spanska. Julia bodde som femåring fem veckor i Bolivia och lärde sig spanskan under denna tillvaro. Hon berättar att när hon var sex år gammal och kom hem från Bolivia, pratade hon bara spanska i några veckor men sedan började hon prata svenska igen. Med kusinerna i USA pratar hon svenska. I Tornedalen har hon hört talas meänkieli, eller finska som hon själv säger, men "det fattar man ingenting om".

Den yngre dottern, Sara, kan svenska, spanska och engelska. Hon säger att hon pratar mycket engelska i skolan. Hos sina kusiner i USA pratade Sara både engelska, svenska och spanska. Hon säger att hon pratade med sina kusiner från Bolivia "lite så där". Om hon inte kunde säga något på engelska blev det spanska och om hon inte kunde säga något på spanska så blev det engelska och om hon inte förstod vad andra pratade frågade hon Julia. Sara säger att hon om tio eller femton år kommer att tala engelska, svenska och spanska och dessutom franska eller tyska. I skolan talar han svenska och engelska och påpekar att mormor och morfar brukar prata litet finska. Hon har hört språket pratas men "för det mesta" förstår hon inte. I skolan hör hon talas franska och tyska.

5 RESULTAT

5.1 Uppfattningar om språken i allmänhet

I detta kapitel redovisar jag för vad för uppfattningar informanterna har om språken i allmänhet. För att begränsa forskningsobjektet tar jag inte med uppfattningar som gäller språkinläring utan koncentrerar mig bara på att forska i hur informanterna ser fenomenet språk och vilka tankar de har om språken i allmänhet. Utöver uppfattningar om de enskilda språken lyfts fram två typer av uppfattningar i materialet: uppfattningar som berör språks natur samt uppfattningar som är relaterade till språks status och normer. I följande två underkapitel går jag igenom dessa.

5.1.1 Uppfattningar om språks natur

Uppfattningarna i denna kategori berör uppfattningar om fenomenet språk med fokus på språks struktur och karaktär. Med struktur menar jag i den här studien uppfattningar som gäller om språket uppfattas som lätt eller svårt och med karaktär menar jag t.ex. uppfattningar som berör vad man kan uttrycka på ett visst språk. Dessutom finns det uppfattningar om hur språk föds, utvecklas och dör ut.

En av informanterna påminner att språk inte är några statiska fenomen utan förändras hela tiden: Hanna påstår att det kommer mycket nya ord och alla språk utvecklas. Hon fortsätter att språk uppstår alltid vid gränserna och dör ut om inte någon använder dem. Också Lars anser att språket inte lever vidare om det inte längre får nya användare. Meänkielis framtid ser enligt honom dystert ut eftersom nya generationer inte längre talar språket.

Som jag skrev tidigare i studien kan användningen av flera språk öka den språkliga medvetenheten och känsligheten för att upptäcka språkliga fenomen och analysera språk. Detta kan förklara varför Hanna och Lars har kommit på att tänka hur språk föds och dör ut. Båda informanterna har haft möjligheten att fundera på språkfrågor som talare av ett minoritetsspråk eftersom de båda talar meänkieli och har bott vid gränsen av två olika språk redan i barndomen. Hanna påpekar dessutom att hon har varit intresserad av pidginspråk som

typiskt förekommer just i flerspråkiga kontexter. Flerspråkiga erfarenheter har kanske också påverkat Victors uppfattning att man kan kommunicera med andra människor även om man inte har ett gemensamt språk t.ex. genom att använda kroppsspråket. Enligt den här uppfattningen är kommunikationen viktigare än kommunikationsmedlet.

Uppfattningarna om språkets struktur blir synliga i att informanterna anser några språk vara svåra och andra lätta, t.ex. meänkieli uppfattas som ett svårt språk jämfört med spanskan som tycks vara lätt. Man kan anta att uppfattningar av denna typ baserar sig ofta på informanternas egna erfarenheter som språkinlärare. Det är då fråga om man tycker att inläringen har gått lätt eller inte. Informanterna lyfter inte upp några motiveringar som anknyter till språksyntax, fonologi eller morfologi. Eftersom uppfattningarna om språkets struktur i denna studie tycks anknyta till uppfattningar om språkinläring analyserar jag dem inte noggrant, men jag tar dem upp när jag analyserar uppfattningar om de enskilda språken.

Det förekommer också uppfattningar att språken avviker från varandra när det gäller vad språket möjliggör: man tror att man kan göra olika saker på olika språk. Victor kommer fram med upptäckten att språk är unika. Han påstår att det är typiskt för språk att de har "sina egna roligheter". Med detta menar han att det är svårt att översätta humor och speciellt politiska skämt eftersom de tillhör "bara det språket". Det är fråga om språklig relativism: varje språk beskriver världen på sitt eget sätt som andra språk inte kan uppnå. Med Victors ord öppnas en ny värld när man lär sig ett nytt språk. Uppfattningen att olika språk möjliggör olika saker kan upptäckas också i hur informanterna benämner, kategoriserar och beskriver de enskilda språken på olika sätt. Jag behandlar dessa mer noggrant i kapitel 5.2.

Informanterna är medvetna om att språk kan innehålla varieteter. Hanna berättar hur det kan vålla problem för förståelsen att dialekter avviker sig från varandra: "men vi säger ju aukase klasi (.) (skrattande-) akkuna inte". I det här exemplet är det fråga om skillnaden mellan finska och meänkieli med avseende på ordförrådet. Julia påstår sig höra skillnaden mellan olika spanska dialekter men upplever den inte störande även om hon medger att det är vissa ord som hon inte känner igen. Erfarenheterna av att använda olika språk kan ha ökat känsligheten för olika språkvarieteter, men skillnader upplevs inte störande så länge budskapet förs fram. Också inställningen att ett språk kan innehålla olika kommunikativa stilar kommer fram: Hanna säger att i Tornedalen använde man ett sådant språk att man stod för vad man hade sagt men så gjorde man inte i Stockholm. Med detta menar hon att

stadsspråket med sitt småprat kändes litet ovanligt i början. Det gemensamma språket svenska är alltså alltid inget gemensamt språk när man tänker på den kommunikativa funktionen av språket. Även om man behärskar språkets struktur, uttal och ordförråd räcker det alltid inte till för att förstå och bli förstådd. Den här synen talar för heteroglossin: man anser att det inte finns ett enhetligt språkssystem utan gott om olika språkliga varieteter som bildar repertoarer och används enligt situation och funktion. Enligt den här synen är det omöjligt att behärska alla varieteter av ett språk.

Dessa uppfattningar antyder att man uppfattar olika språk litet olika när det gäller språkets natur och struktur. Eftersom mitt material innehåller språk med varierande ställningar i samhället tycker jag att det är intressant att granska också om informanterna har uppfattningar som har något att göra med språkets status i samhället.

5.1.2 Uppfattningar relaterade till språks status och normer

Uppfattningar som gäller språks status och normer förekommer mestadels när det är fråga om språket meänkieli, men jag behandlar dessa i det här kapitlet eftersom uppfattningar av denna typ står för hur man ofta uppfattar ett minoritetsspråk i en flerspråkig kontext. Den normativa synen på språket kommer fram i materialet i hur Lars beskriver sin språkanvändning i en sådan situation där han gjorde fel: "det var ju inte (--) finska alltså så att säga". Enligt den här uppfattningen har ett (riktigt) språk sina regler som man ska följa. Den normativa synen på språket är inte alltid bunden till språkets status. Linell (2009, 286–287) skriver att det är vanligt att tro på exakta standarder av korrekthet då man anser att det är eller ska vara klart vad som är korrekt eller inkorrekt i ett visst språk. Pavlenko (2005, 27) använder termen *skitsoglossi (schizoglossia)*, med vilken hon syftar på rädslan för icke-normativa språkliga drag i ens eget tal jämfört med standardspråket. Det är emellertid typiskt att man är mer kritisk mot ett minoritetsspråk än mot ett majoritetsspråk. Som jag skrev tidigare har språkvarietetens status ofta påtagliga konsekvenser. Det är t.ex. vanligt att man anser icke-standardvarieteter vara mer oregelbundna som standardvarieteter (Niedzielski & Preston 2000, 312).

Hyltenstam (2007, 257–258) skriver att dialekttalande ofta betraktar sina egna varieteter som mindervärdiga i förhållande till standardspråket som anses vara det "riktiga" språket. Den här

synen kommer från de som talar standardvarieteten. På grund av makten att bestämma vilka språkvarieteter som betraktas som riktiga, överförs dessa attityder och uppfattningar från standardspråkstalande till dialektalande och stigmatisering av språkgrupper med deras språk sker. När det gäller statusen på språket meänkieli har språket blivit stigmatiserat i samhället och negativa attityder till språket har påverkat hur talarna själva har uppfattat språket.

Hyltenstam (2007, 275) skriver att uppfattningen att meänkieli inte är "riktig finska" förstärktes i samband med halvspråkighetsdebatten som jag skrev tidigare om. Debatten berör språksvårigheter hos flerspråkiga och erfarenheter eller rädsla för att inte kunna ta kontakt med samhället om man inte behärskar majoritetsspråket. Det är fråga om detta i Lars fall. Han påpekar att det finns olika orsaker till varför barnen inte har lärt sig meänkieli: språket har haft dålig status och har upplevts som något som inte är värt att satsa på. Han själv har velat att hans barn lär sig svenska så att de inte råkar ut för halvspråkighet:

det skapade ju (.) naturligtvis (.) någon slags skam hos människorna då alltså att man inte kunde svenska (.) och att man var ingenting värd och så vidare och (.) och det gjorde ju då alltså att (.) jag ska banne mig (.) se till alltså att inte mina barn råkar ut för samma sak och då ska de lära sig svenska så att det (.) det finns olika orsaker varför varför (--) barn som tillhör (.) våra barns generation alltså (.) i väldigt liten omfattning (.) lärde sig (.) meänkieli

Också Hanna säger att hon har "tvivlat och tänkt att finskan är ett bärande språk". Dessutom har hon uppfattat meänkieli som "väldigt begränsad". Det sistnämnda attributet har något gemensamt med den vanliga uppfattningen att några språk är fattiga och primitiva som Niedzielski och Preston (2000, 1) skriver om. Språkpolitiken väcker olika slags känslor: Lars säger att många har varit bittra eftersom man inte har haft någon möjlighet att använda finska eller meänkieli i skolan. Att tornedalingarna och språket meänkieli blev erkända fick Lars att "tända och bli engagerad". Dessutom har språkets status att göra hur man förhåller sig till sin egen kultur. Lars påpekar att när meänkieli hade en dålig status trodde de som talade språket att de inte hade någon kultur alls. Språket symboliserar en viss kultur och identitet: om språket inte värdesättes anser man inte viktigt att bevara sin egen kultur heller.

Som Hyltenstam (2007, 276) påpekar kan också namnfrågan vara av intresse när det gäller attityder till meänkieli. Namnet meänkieli som ersättning för namnet tornedalsfinska speglar det förändrade synsättet: man har börjat betrakta varieteten som ett språk och inte längre som en finsk dialekt. Jag granskade hur informanterna i min studie benämner språket. Hanna

använder konsekvent namnet finska i stället för meänkieli. Detta kan bero på att hennes föräldrar har kommit från Finland och hennes modersmål är finska. Hon syftar på språket med namnet meänkieli bara när det gäller Tornedalsföreningen. Lars använder termen meänkieli oftare än termen finska. Han använder termerna parallellt, men också i specialiserade betydelser och förklarar hur dessa termer är olika belagda. Han anser att meänkieli är belagt med skam: "man inte tog så mycket meänkieli för att den är på något sätt belagt med för mycket skam alltså så att säga, att man talar om finskan istället". Han motiverar valet av termen med att finskan talas i ett modernt land som har passerat Sverige i många avseenden och "då har ju finskan fått en helt annan status". Dessutom använder Lars beteckningen finska när det är fråga om ett läroämne. Namnet finska har alltså någonting att göra med staten Finland och undervisningen i språket på skolan. Skillnaden mellan beteckningen finska och meänkieli ligger alltså i dessa språks status.

Anna och Victor använder benämningarna finska och tornedalsfinska parallellt. Anna nämner dessutom ett par gånger båda två när hon talar om meänkieli: "finska eller tornedalsfinska". Med användningen av namnet tornedalsfinska betonas troligtvis en anknytning till en viss plats, Tornedalen, samt den tornedalska kulturen och människor som bor där och talar språket. Det är ingen tillfällighet att just Anna och Victor berättar mycket om traditioner i Tornedalen. Sara och Julia använder bara beteckningen finska. Det kan bero på att både föräldrarna och morföräldrarna använder denna beteckning. Föräldrarna använder inte alls namnet meänkieli under intervjuerna. Dessutom är döttrarna så unga att de troligtvis inte har blivit bekanta med kampen för meänkieli. Användningen av beteckningen finska hos de två yngre generationerna kan alltså inte direkt tolkas så att informanterna inte värdesätter språket utan detta kan bero också på att man helt enkelt har vant sig vid att använda denna beteckningen.

Uppfattningen om vilket språk som kommer att överleva kan också återspegla ett språks status. T.ex. Victor säger att han har försökt att anstränga sig och prata spanska med tjejerna för deras skull, "men det blir nog svenska tror jag". Han tror att majoritetspråket svenska tar över om man bor i Sverige. Det kan också vara så att några språk "svänger". Lars berättar att när han var i skolan kunde man lära sig tyska och franska men dessa språk har bytts ut mot spanskan: "det var tyska som gällde där och även de första åren när jag var här (.) så var det, tyskan var starkare (otydligt) då svängde det (.) och sedan kom ju spanskan då naturligtvis". Tyskan har tidigare haft en stark ställning men nu är det spanskan som gäller i skolan. Nygård (2002, 10) skriver på basis av språkattitydstudier i Sverige att även om tyskan tidigare har haft

en ganska stark ställning i Sverige, lyfter inte de yngre språkanvändare fram tyskan på samma sätt som de äldre. Dessutom visade det sig i min studie att engelskan har en speciell ställning som ett världsspråk vars status inte ifrågasättes.

Största delen av uppfattningarna av denna kategori hade en anknytning till språket meänkieli eftersom språket är ett minoritetsspråk som inte har många talare i världen. Jag kommer att behandla meänkieli och de andra språken som förekommer i studien mer genomgående i nästa kapitel där det är fråga vad för uppfattningar man har om de enstaka språken och vad för betydelsen och värden språken får.

5.2 Uppfattningar om de enstaka språken och värden bakom språken

Som jag skrev tidigare kan språkanvändare ha olika orsaker till att föredra ett språk framför ett annat. Till dessa hör bl.a. uppfattningar om språkets status, skönhet, uttryckskraft och familjära associationer. Att uppfatta ett språk fult, svårt eller att ha negativa personliga eller politiska associationer till ett språk kan leda till att man inte tycker om språket (Pavlenko 2005, 38). Uppfattningar om olika språk och attityder till språk är ofta svåra att hålla isär och jag anser det inte nödvändigt i den här studien eftersom både uppfattningar om språk och attityder till språk har sitt ursprung i ens egna erfarenheter och den flerspråkiga vardagen. Det väsentliga är att ta reda på hur informanterna ser på språken.

Som det kom fram tidigare i studien får språk ofta sina betydelser på grund av människorelationer och domäner där de används (Burck 2005, 93). I mitt material har språk varierande personliga betydelsen och värden. Språk kan anses viktigt på grund av dess instrumentellt eller symbolvärde. Som jag skrev i teorin betyder det instrumentella värdet att språket möjliggör någonting: man kan t.ex. ha framgång i skolan eller i yrkeslivet om man behärskar ett visst språk. Symbolvärdet står för att språket ses viktigt i och för sig: det kan anses representera en kultur eller identitet som är viktig för en. Med värdet syftar jag på vad språket betyder för en individ och därför använder jag ordet synonymt med frasen personlig betydelse. För att få tag i betydelser och värden av språk koncentrerar jag mig på hur informanterna motiverar att ett språk är viktigt och tar hänsyn till vilka språk de skulle vilja kunna eller använda nu och i framtiden.

Informanterna i min studie benämner och på så sätt delar in språk i olika kategorier bl.a. enligt funktioner och språkanvändningssituationer: olika språk får benämningar som t.ex. talspråk, skriftspråk, umgängesspråk eller yrkesspråk. Språk kategoriseras enligt hur, med vem och i vilka kontexter man använder det. Jag tar hänsyn till vilken roll olika språk spelar i vardagen för att bättre förstå språkets betydelse för en. I min analys koncentrerar jag mig på fyra språk: meänkieli, svenska, spanska och engelska. Också andra språk förekommer i materialet men bara marginellt.

Nedan går jag igenom materialet språk för språk och redogör för vilka personliga betydelser som kommer fram i intervjuerna. Jag börjar med uppfattningar som berör svenska språket eftersom det är ett gemensamt språk för alla informanterna. När det gäller språken meänkieli och finska använder jag namnet meänkieli när det gäller språket som nurförtiden talas i Tornedalen eftersom språket har en officiell status, men när jag citerar informanterna, bevarar jag benämningarna finska och tornedalsfinska då de förekommer.

I analysen av uppfattningar om och värden av de enskilda språken behandlar jag bl.a. språkets användningskontexter och funktioner, språkets roll i livet, uppfattningar om språkets struktur och natur, känslor mot detta språk, förhållandet mellan språket och kulturen samt språkets framtid. Eftersom olika språk behandlas i olika utsträckning varierar längden av analyserna. När det gäller språken som har en speciell ställning som t.ex. ifråga om minoritetsspråket meänkieli, strävar jag efter att ge en bredare bild av språkets funktioner och betydelse i informanternas liv än det vore nödvändigt med tanke på idel uppfattningar om språket eftersom jag tror att många saker och ting samverkar i att bilda uppfattningar om språk.

5.2.1 Svenska

Svenskan är språket av det omgivande samhället. Språket har status som ett majoritetsspråk. Även om svenska språket inte är förstaspråket för alla är det ett gemensamt språk för varje informant. Det är intressant att se om svenskans status blir synlig i uppfattningarna om och värdena av detta språk. När det gäller rollen av svenska språket talar informanterna om skolan och utbildning samt yrkeslivet och vardagen i samhället.

För Hanna är svenskan med hennes egna ord "både tal- och skrift- och yrkesspråk". Hon säger att arbetspråk är och har alltid varit svenskan. Hon påpekar att svenskan är viktig och väldigt central, "naturligtvis", för det är "liksom mitt yrkesspråk och mycket i vardagen och omgivningen". Språket är viktigt eftersom den har flera olika funktioner och spelar en stor roll i vardagen. Vikten av språket ifrågasättes inte. I alla kontexter har språkets ställning inte varit så gynsam: Lars berättar hur en pojke som hade mäenkieli som förstaspråk i hans barndom uppfattades som "fjantig" om han pratade svenska i realskolan. Lars påpekar emellertid att det har varit viktigt att lära sig vissa termer på svenska i skolan. Det är alltså viktigt att kunna viktiga begrepp på språket som talas i samhället.

Enligt Julia används svenskan "liksom hela tiden". Språket är viktigt eftersom det är språket av det omgivande samhället och på så sätt del av vardagen oberoende av om det är fråga om yrkeslivet, skolan eller fritiden. Svenskan är liksom en självklarhet: utan detta språk klarar man sig inte. Å andra sidan lyfter man fram att språket är viktigt i och för sig, att det är fint att kunna språket även om man inte använder det så mycket. T.ex. Hanna tycker att det är jätteroligt att hennes dotter Maja som bor i USA har kunnat använda och behålla svenskan.

Uppfattningen att kunskaper i svenska språket möjliggör integration i det svenska samhället framgår också i materialet. Hanna berättar att när hennes invandrarelever kom lite längre fram i svenskan kunde de berätta sin historia vilket var "otroligt". För dessa människor var språket ett medel att å ena sidan yttra sin egen identitet och å andra sidan lära sig känna andra människor. Victor lyfter fram samma sak när han påpekar att om han inte hade pratat svenska skulle han aldrig ha haft "en konstruktiv och bra kontakt med" folk runt sommarstugan, t.ex. sina svärföräldrar. Victor är den enda som har lärt sig svenska som vuxen. Han påpekar att när han började lära sig svenska var det "verkligen som en mur" i början: "man visste inte överhuvudtaget hur det skulle gå till (.) för att det då var helt obegripligt och liksom man såg bara svårigheter i det". Att kunna svenska i Sverige har emellertid varit viktigt för att kunna kommunicera med andra och känna sig höra samman med andra och Victor har kunnat övervinna svårigheterna. Som ett viktigt föremål när det gäller svenskan nämner Victor boken Introduktion om Sverige för invandrare. Boken kanske har hjälpt Victor att integrera sig i Sverige och på så sätt har han kunnat känna tillhörighet.

Svenska språket har både instrumentellt och symbolvärde: språket behövs i samhället, men samtidigt representerar det integration i det svenska samhället. Framtiden av språket ser ljus

ut. Victor påpekar att han kommer att tala svenska om han inte flyttar till ett annat land. Han säger att han kommer att tala "nog svenska" i sin vardag tio år framåt. Anna säger att hon och hennes familj kommer "ju fortfarande att ha svenskan och spanskan (--)" det kommer vi väl ha hela tiden". Också Sara säger att hon kommer att tala svenska i framtiden. Troligtvis också de andra informanterna anser det viktigt att tala svenska också i framtiden även om de inte lyfter fram framtiden av språket. Att alla informanterna inte talar om användningen av svenskan i framtiden kan bero på att det inte är nödvändigt att motivera användningen av svenska språket i samhället där svenskan är ett statusspråk och på så sätt ett slags självklarhet. Detta språk tycks spela en central roll i alla informanternas liv även om själva språket sägs litet om.

5.2.2 Meänkieli

I diskussionerna om språket meänkieli förekommer olika samtalsämnen och konkreta föremål. Informanterna talar om släkt, gamla näringar, religion, kultur, underhållning, natur och vardag. Språkfrågan är av ett speciellt intresse. Man nämner t.ex. Tornedalsföreningen, Hansegård, halvspråkighetsdebatt och meänmaarörelsen. Också Finland och den finländska kulturen lyfts fram, t.ex. figurer ur Kalevala och Finland som ett modernt land.

Hanna säger att hon pratar "köksfinska" med sin make. Med denna beteckning vill hon betona att språket är på något sätt ofullständigt och används bara i vissa kontexter: "det som är svårt den det är språk (.) den språknivån har ju inte jag (.) jag brukar säga att vi pratar köksfinska, (-) vi kan köksfinska". Synen på att språket är inte fullständigt liknar Lars syn på sin språkvarietet som ingen "riktig" finska. Språket används hemma och med de nära och anses inte vara lämpligt för några mer formella situationer. Hanna säger att hon inte alltid tänker riktigt på när hon pratar finska och när hon pratar svenska med sin make "eftersom båda förstår". Lars påpekar på samma sätt att de förmodligen fortfarande talar halva meningen på svenska och den andra halvan på meänkieli eller tvärtom och inte tänker på det. Meänkieli har alltså ännu sin plats i vardagen. Anna slår samman språkets vardagliga användningskontexter och status genom att påpeka att finska inte är något världspråk som hon skulle behöva i "några andra sammanhang" än vardagliga kontexter.

Även om språket är ett minoritetsspråk som används bara i vissa kontexter tycker Hanna, Lars och Anna att det är viktigt att kunna meänkieli. Hanna påpekar att hon "tyvärr" inte kan själv läsa finska även om hon talar språket. Hon har upplevt det "så himla bra" att hon kunde finska när hon hade finskspråkiga elever. Hanna tillägger att det är härligt att ungdomar är så "duktiga och trygga i sitt finska modersmål". Enligt henne är det "hur värdefullt som helst" att kunna språket. Hanna framhäver att finskan är för henne viktig och central. Hon påpekar att finskan är "väldigt begränsad (.) men ändå så tycker ju jag att finskan är ett sådant mustigt språk och den är (.) det väcker känslor" så att det är "härligt att ha det med sig". Språket är nära och hon säger sig känna värme för det. Å andra sidan påpekar hon att hon har "tvivlat och tänkt att det är ett bärande språk". Detta har troligtvis att göra med språkets ställning som ett minoritetsspråk i samhället.

Hanna tycker att hon borde ha lärt Anna finska, eftersom Anna har tyckt att hon har "gått miste om mycket" när hon inte förstått de andra som talat meänkieli. Hanna fortsätter att det är "jättetråkigt" att Anna inte kan finska och att det är "otroligt" och "skojigt" att den äldre dottern Maja kan detta språk. Som Burck (2005, 155) skriver har första barn i allmänhet en bättre möjlighet att lära sig föräldrarnas förstaspråk än andra barn. Hanna konstaterar att hon har uppfostrat sina barn på svenska även om hennes eget förstaspråk är finska. Hon motiverar inte varför hon har gjort så, men det kan bero på att hon kanske inte har fått stöd som talare av ett minoritetsspråk. Föräldrar som ska uppfostra sina barn i en minoritetsspråkskontext ofta behöver stöd och pågående uppmärksamhet (Burck 2005, 133). Som Burck (2005, 142) skriver uppfostrar man sina barn på ett andraspråk för att understödja dem att anpassa sig till och ha framgång i samhället. Å andra sidan påpekar Hanna att hon brukade säga något på finska till sina barn om hon ville visa att "nu (.) får det vara nog". Språket meänkieli har alltså använts för att hålla disciplin. Burck skriver i sin studie (2005, 139) att andraspråk vanligtvis används i undervisningssammanhang och för retoriska syften. I det här fallet har Hanna använt sitt förstaspråk för detta ändamål. Som jag skrev i teorin kan också ens förstaspråk vara språket för auktoritet.

Lars berättar mer noggrant varför han inte uppfostrade sina barn på finska. Som det kom fram tidigare ansåg han att det skapade skam hos människorna att man inte kunde svenska och därför ville han själv se till att hans egna barn inte skulle råka ut för samma sak utan att de skulle lära sig svenska. Han tycker att bl.a. detta kan förklara varför barn som tillhör hans barns generation lärde sig meänkieli i väldig lite omfattning. Senare har också Lars tänkt om

saken efter att hans dotter Anna har sagt att hon skulle ha velat lära sig meänkieli. Lars lyfter fram att Anna tycker att det hade varit roligt att kunna språket på grund av kontakt med sina kusiner och så vidare. Uppfattningen om språkets betydelse för barnen har förändrats med tiden när Annas föräldrar har kommit på att tänka på hur gärna Anna skulle ha velat lära sig meänkieli. Burck (2005, 138) skriver att betydelsen av ett språk för uppfostran stannar inte densamma och kan förändras med sociopolitiska förändringar så som personliga och familjära förändringar och påverkar på olika sätt språkligt beslutsfattande. Burck (2005, 155) lade märke till i sin studie att språk var anknutna till barns uttryck för identitet. Språkval kan bilda allianser och fungera som uttryck för en gemensam identitet i interaktion med föräldrarna och då och då också med mor- och farföräldrarna. Det är möjligt att Anna som barn ibland har upplevt sig som utomstående när hon inte alltid har förstått vad man har pratat omkring.

Lars påstår att hans intresse för finskan har varit att lära sig språket riktigt för att kunna kommunicera med släkten. Lars har lärt sig språket ett år i gymnasiet och säger att det var jätteroligt att lära sig språket och läraren betydde mycket. Uppfattningen om språkinläring kan påverka hur man uppfattar själva språket. Om språkinläring är motiverande kan ens inställning till språket bli mer positiv. Lars har tyckt att han skulle förkovra sig mer i finskan "för att jag kä- kände att det var (.) ett sätt för att skapa nya kontakter" att tala finska. Han framhäver att "finskan och meänkieli" är väldigt viktiga för honom, "fortfarande precis lika mycket som alltid förr".

Anna säger att finskan känns "aldeles bekant" fast hon inte förstår språket. Detta beror troligtvis på att Anna har hört meänkieli talas redan i barndomen. Hon påstår sig ha "bara positiva tankar" kring finskan. Hon säger själv att hon har en "kanske lite förskönad bild" eftersom hon inte har hört grälen som "kanske har funnits då på finska" och hon aldrig har behövt använda finska i "några jobbiga diskussioner" då hon brukade "bara flyta undan och inte förstå". Anna säger att "efteråt tycker man lite synd" att hon inte lärde sig finska i barndomen. Hon studerade finska senare på universitetet på grund av hennes egen nyfikenhet, "nyfikenhet för att komma närmare lite grann ens egna rötter helt enkelt" och för att kunna förstå människorna som talade språket. Liksom Anna uppfattar också Victor det som en brist att inte kunna meänkieli: Victor påpekar att "tyvärr" förstår han inte språket som svärföräldrarna och "hela släkten" talar och därför har han inte kunnat ta del i alla diskussioner på släktträffar.

Meänkieli uppfattas som ett roligare språk än de andra. Enligt Hanna är finskan ett mustigt språk, "klart (--) ju ett känslspråk". Hon säger att språket väcker känslor. Anna säger skrattande att finskan verkar vara ett "mycket roligare språk". Hon berättar att när hennes släktingar berättar något roligt slutar de alltid på finska. Också Victor lyfter fram att de som talar meänkieli verkar "konstigt nog" ha "lite roligare" när de pratar detta språk. Enligt honom låter det "så vackert" när man berättar en historia på finska, "liksom man också är nyfiken om liksom vad (--) skrattar de mot".

Uppfattningen att meänkieli är ett känslspråk eller på något sätt ett roligare språk kan bero delvis på meänkielis ställning som ett förstaspråk och delvis på informanternas egna erfarenheter från situationer där det har berättats roliga historier på meänkieli. Det kan vara så att de som har meänkieli som förstaspråk har haft det roligare på detta språk än på andraspråket svenska och därför uppfattar de andra att det är just språket som möjliggör skämt även om det kan vara fråga om att det ofta är lättare och naturligare för en att ha det roligt på ens förstaspråk. Som jag skrev i teoridelen uppfattas förstaspråk ofta som mer känsloladdade, expressiva och nyanserade än andraspråk. Som Burck (2005, 92–95) skriver är förstaspråket ofta språket på vilket man är expressiv, har sinne för humor, är nyanserad, känslig, sensitiv och sig själv, medan andra språk kan anses vara mer formella, hejdande och svåra att skämta med jämfört med ens förstaspråk. Uppfattningen att meänkieli är ett roligare språk kan bero också på kulturen: den tornedalska kulturen må ha sin säregen humor som inte går att översätta t.ex. till svenska. Också meänkielis ställning som ett minoritetsspråk kan förorsaka att man förhåller sig till språket mer romantiskt än till andra språk eller anser språket vara känslomässigt viktigare än andra språk.

När det gäller struktur av språket, hävdar Hanna att finskan är "mer speciell och svår att lära sig" om man inte får den "gratis". Den här uppfattningen kan ha sitt ursprung i hennes egna erfarenheter: hon må ha sett eller fått höra att om finskan inte är ens förstaspråk, kan det vara svårt att lära sig det. Anna berättar att det var svårt med finskan på universitetet "för då var det ju (.) vanlig grammatik och allt från början". Den här synen kan tolkas så att det är just struktur som är svårt i finska språket. Hanna berättar att de hade en utbytesstudent från Nederländerna som också har påstått att svenskan "lär man ju sig där vid sidan av (.) men finskan det, den måste man ha liksom handledning till". Här kan man se hur ens uppfattningar blir till i interaktionen med andra. Å andra sidan har Hanna själv upplevt språket svårt. Hon tycker att det är synd att hon inte kan läsa på finska även om hon använder språket muntligt

dagligen. Hanna påpekar att "för att förstå måste det vara ett litet flyt också" och det som är svårt är att språk utvecklas så att det kommer nya ord. Förståelsen är alltså inte passiv. Man behöver emellertid inte nödvändigtvis behärska språket helt för att förstå andra: Hanna berättar att Maja förstår "massor" finska även om "hon inte hittar orden".

Den tornedalska kulturen och de nära och kära står i fokus när det gäller meänkieli. Språket tycks värt att bevara och de två äldre generationerna anser det värdefullt att kunna tala meänkieli även om man i den andra generationen inte talar språket. De viktigaste orsakerna till att kunna meänkieli är att man kan kommunicera med nära släktingar som talar detta språk och för att få känna samhörighet med den tornedalska kulturen som värderas högt. Det är fråga om en etnisk språkideologi där språket ses som en symbol för en kultur och värderas därför högt. Språket meänkieli har mer symbolvärde än instrumentellt värde. Jämfört med de andra språken i studien är meänkieli alltså mer lokaliserade än de andra. Meänkieli är språket för Tornedalen, språket som är klart bundet till den tornedalska kulturen även om också den finländska kulturen lyfts fram. För Anna representerar språket en tornedalsk identitet, men språket är ingen förutsättning för att ha denna identitet: man kan klara sig på svenska också i Tornedalen. Anna säger att "av någon anledning får man viss anhörighet" och tycker att det är väldigt lätt att börja prata med de personerna eftersom man har "någonting gemensamt helt enkelt, någon bakgrund gemensamt". Hon berättar att hon anser som viktigt att ge sina barn en tornedalsk identitet men hon tror att det går an utan att barn måste lära sig tala meänkieli. Den geografiska platsen och traditionerna väger i vågskålen mer än språket.

Utöver de uttalade uppfattningarna om språk framgår den speciella ställningen av minoritetsspråket meänkieli i kodväxlingen mellan svenska och meänkieli. Som jag skrev tidigare kodväxlar Hanna och Lars dagligen och dessutom under intervjuerna: Hanna och Lars använder sig av meänkieli när de berättar en historia och använder direkta citat. Hanna börjar tala meänkieli när hon berättar om en händelse i det förflutna. Lars använder ord eller begrepp på meänkieli också i fall dessa begrepp inte har några motsvarigheter på svenska. Kodväxling är möjligt eftersom intervjuaren förstår meänkieli. Kodväxlingen kan vara en strategi att visa solidaritet och markera samhörighet (Haglund 2004, 379) eller att konstruera vissa betydelser (Burck 2005, 192): eftersom olika språk bär olika slags erfarenheter, värden och betydelser med sig kan man använda kodväxling i interaktionen som en resurs för kommunikation. Det kan också vara fråga om en affektiv inlåning där lexikala och grammatiska kategorier av ett språk används för att markera affekt när ett andraspråk talas (Pavlenko 2005, 36). Eftersom

meänkieli uppfattas som ett känslspråk är det inget under att man gärna lånar ord från detta språk.

Framtiden av språket ses inte lika ljus ut som svenska språkets framtid. Hanna påstår att det sorgliga är att de unga inte satsar på språket. Hon ser emellertid kampen för meänkieli viktigt: "vadå om hundra år kanske det inte finns men då får vi tycka att vi jobbade med det". Anna ser kampen för meänkielis status som ett eget språk positiv och tycker att det är "jätteroligt" att språket uppmärksammas. Trots detta påpekar hon att hon "kommer väl höra mindre och mindre finska skulle jag tro" och att hon hör det mest via sina äldre släktingar. När det gäller döttrarna Sara och Julia binds meänkieli samman med släktingarna som talar språket men flickorna nämner inte alls språket när det är fråga om vilka är språken i deras liv eller vilka språk de tror sig tala i framtiden. Språket har en marginell roll i deras liv. Eftersom språket inte är förstaspråket för vardera föräldrarna är det inget under att flickorna inte kan språket. Som jag skrev tidigare är det mycket vanligt att ett språkbyte från ett minoritetsspråk till ett majoritetsspråk inom familjen sker inom tre generationer. Även om språkbyte hade skett är döttrarna långtifrån enspråkiga. I nästa kapitel går jag in på språket spanska som på ett intressant sätt har kommit in i informanternas liv.

5.2.3 Spanska

Det viktigaste temat när det gäller spanska språket är slakten. Språket har kommit in i familjen genom Victor som kommer från Bolivia. Anna har lärt sig språket när hon har varit som utbytesstudent i Bolivia. Språket spelar någon roll i alla informanternas liv.

Spanska är förstaspråket för Victor och han säger att han pratar spanska med flickorna, men om det blir svårt växlar han språket. Burck (2005, 135) skriver att om fadern inte anser språket som viktigt med tanke på utbildning och kultur på språket anser han inte som nödvändigt att undervisa sina barn i sitt förstaspråk. Även om Victor försöker tala spanska med sina barn, är det inte fråga om en självklarhet: han växlar språk om det blir svårt. Han påstår sig hjälpa döttrarna med spanskläxorna men tycker att det bästa sättet att lära sig språket är att åka på besök till Bolivia.

Anna påpekar att målsättningen har varit att barnen ska förstå sina släktingar i Bolivia. Hon ser som "en bonus" att döttrarna får hemspråksundervisning i spanska: "det är ju (.) rätt lyxigt". Hemspråksundervisning räcker emellertid inte till enligt Anna: hon säger sig ha tjatat på Victor att han ska prata mer spanska med döttrarna. Julia tycker att det är "ju bra" att ha spanska som hemspråk i skolan. Hemspråksundervisningen i spanska anses vara viktig för att man kan hålla språkkunskaper levande.

Både Sara och Julia påpekar att spanskan hör till deras liv. På frågan hur det känns att tala spanska svarar Sara att det känns "väl (--)" jättenormalt bara att det är ett annat sätt". Julia påpekar att spanskan betyder mycket för henne, eftersom "det pratar jag med släkten och så". Sara har en mycket liknande syn på språket: hon säger att när hon tänker på språket spanska tänker hon oftast på sina kusiner. Språket anknyts därmed till dess användare och användning och ses viktigt på grund av kommunikation med släktingarna. Man har en funktionell syn på språket: språket ses som konkret, aktuell språkanvändning och man tar hänsyn till dess variation och kontextbundenhet. Enligt den här synen kan språket inte beskrivas löst från talet, texter och språkanvändare. (Alanen, Dufva & Mäntylä 2006, 44.)

Hanna säger att hon och Lars läste en termin spanska men "tyvärr så blev det bara den terminen". Lars påpekar att de läste spanska en gymnasiekurs för att de hade bestämt sig för att åka till La Paz för att träffa Anna som bodde där då. Motivet att lära sig språket var instrumentellt: man ville lära sig språket för att klara sig i landet där man talar språket.

Liksom meänkieli väcker också spanskan känslor: Julia säger att det är "roligt ibland" att kunna spanska, inte bara nyttigt. Anna säger att utöver svenskan är också spanskan nära henne. Hon anser det vara "rätt roligt" att prata spanska med barn. Det framgår inte om Anna anser spanskan vara ett roligt språk till sin natur på samma sätt som meänkieli eller om Anna har upplevt att spanskan som ett andraspråk frigör henne från begränsningar som hon kanske har på förstaspråket svenska så att hon vågar ta mer risker och bryta mot regler när hon talar språket, vilket Burck har lagt märke till i sin studie (2005, 95). Utöver det roliga med att prata spanska berättar Anna att hon inte uppfattade spanskan som något svårt språk när hon höll på att lära sig språket. Detta kan bero på att Anna har lärt sig språket i vardagen i en naturlig miljö i stället för klassrummet och att Anna kanske har varit högt motiverad att lära sig språket.

Enligt Anna blir Bolivia flickornas identitet liksom Tornedalen och "liksom (.) Stockholm i Sverige". Vissa platser anses representera kulturer och identiteter. Språket är en symbol för denna identitet men det verkar vara så att identiteten är starkare bunden till platsen än språket även om språket möjliggör ett mer nära förhållande till en viss kultur och identitet. Den främsta betydelsen av spanska språket syns emellertid vara den kommunikativa funktionen.

Förutom uttalade uppfattningar om språket kan språkvalen i vardagen avslöja något om hur man ser språket. Enligt Anna finns det vissa situationer där hon väljer spanskan "av någon anledning", framför allt med Victor, när de diskuterar vissa saker eller ska fatta vissa beslut. Dessutom skojar man på spanska. Spanskan är alltså ett språk som används både när man diskuterar viktiga saker och skämtar. Att språk har flera funktioner förbättrar ofta språkets betydelse för språkanvändare.

Framtiden av språket ser ganska ljus ut. Anna tror att man i hennes familj kommer att tala spanska "väl hela tiden". Victor påpekar att han kommer att tala antingen spanska eller engelska om han flyttar till ett annat land. Han påstår att han försöker att tala spanska med sina döttrar men han tror att "det blir nog svenska" om man bor i Sverige. Sara tror att hon kommer att tala spanska också i framtiden. Lars tycker att om han ska läsa något språk så är "det ju spanska" därför att alla barnbarn "hablar" spanska. Språket har fått ett symbolvärde. Lars ser språket viktigt därför att han således kan höra till samma språkgemenskap som sina barnbarn.

5.2.4 Engelska

När det gäller engelskan förekommer två funktioner för språket. Utöver i arbetslivet behövs språket också i kommunikation med släktingarna. Hanna påpekar att hon har varit tvungen att läsa engelska för att få en behörighet att kunna undervisa i engelska. Hon påstår att engelskan är "ju välmotiverat" i undervisningssituationen. Lars påstår att engelskan är "väldigt viktig" för att man ska kunna umgås med släktingarna som bor i Amerika. Språket är för honom viktigt på grund av kontakter med talare av detta språk. Sara och Julia lär sig engelska i skolan och har därtill kusiner i USA som flickorna talar engelska med. Båda flickorna nämner engelskan när det är fråga vilka är språk i deras liv. Victor har lärt sig engelska både i skolan i Bolivia och i USA. Han tycker att det räcker inte till att man kan tala bara engelska i Sverige:

"visst går det att göra sig förstått med engelskan, man kan prata engelska och man man kan (.) klara sig långt men (.) man kan inte förstå (.) ee folk eller dess kultur eller något annat om man inte pratar språket". Victor fortsätter att pratar man engelska är man främmande. Nygård (2002, 36) har liknande resultat i sin studie: en av informanterna i hennes studie har menat att "man visserligen klarar sig på engelska, men om man kan ett lands språk bemöts man på ett helt annat sätt".

Jämfört med de andra språken i min studie har engelskan ett mer instrumentellt värde: språket anses vara viktigt på grund av yrkeslivet och kommunikation med människor som talar engelska. Om man ser språket bara som ett kommunikationsmedel och värdesätter språket bara på grund av nyttan av språkkunskaper är det fråga om en instrumentell språkideologi då språket har ett instrumentellt värde och lärs in eftersom det behövs (senare) i livet.

Informanterna tror att de kommer att använda engelskan också i framtiden. Anna berättar att hon i framtiden använder engelska "som de flesta gör" i jobbet. Utöver Anna påpekar också Sara att hon kommer att använda engelska i framtiden. Victor säger att han tror att han kommer att tala antingen engelska eller spanska om han ("man") flyttar till ett annat land där man talar detta språk. Inställningen till engelskan är mycket positiv även om engelskan inte alltid behövs i vardagen. Nygård (2002, 10–12) skriver att det är lätt att vara praktisk och inrikta sig på det världsspråk man vet att man alltid kommer att behöva goda kunskaper i och att det är ett faktum att kunskaper i engelska behövs i Sverige nu och i synnerhet i framtiden.

Engelskan är ett språk som är till sin status mycket annorlunda än meänkieli, och denna skillnad syns också i uppfattningar som man har om språket. Hanna beskriver skillnaden i status när hon motiverar varför det är viktigt att lära sig engelska: Hanna säger att när det gäller barnen har det känts bra att de har lärt sig engelska för det är "liksom ett större språk" jämför med finskan som är "lite mer speciell (.) och svår att lära sig". Att språk har många talare öppnar mer möjligheter och därför uppfattas engelskan på något sätt viktigare att lära sig än meänkieli.

Myers-Scotton (2006, 61) skriver att engelskan har blivit lingua franca i affärslivet i områden där det inte nödvändigtvis finns nativa talare av engelskan. Engelskan har blivit vardag speciellt i dagens Europa. Engelskan upplevs ofta också som den förenande kraften mellan människor från olika etniska bakgrunder (Myers-Scotton 2006, 63). I några behåll har den

lokala känslan av språklig nationalism lett till och med till motattack mot engelskas utbredning i sammanhang där det inte mer är fråga om affärangelägenheter. Ett språk bär med sig associationer med den kultur där det är det nativa språket och är ett mycket viktigt uttryck för identitet. Därför är det inget under att det finns kritik mot utspridningen av engelskan hos de som är rädda för att deras eget språk och därmed deras egen kultur blir undergivna om man börjar allt mera använda engelska. (Myers-Scotton 2006, 62.) I mitt material går det inte att hitta spår av en sådan kritik mot engelskan. Inställningen till språket är positiv och man uppfattar inte engelskan som ett hot mot andra språk eller kulturer.

Myers-Scotton (2006, 64) påstår att det viktigaste psykologiska intresset för att lära sig engelskan som ett andraspråk är nuförtiden språkets associationer med modernitet. Det är fråga om kulturell attraktion som dagens unga känner mot engelskan. Engelskan har haft framgång av samma orsaker som den engelska kulturen. De båda symboliserar öppenhet för förändringar och till och med prioritet för innovationer. Informanterna i min studie talar inte om den engelsktalande kulturen utan engelskan är för dem ett språk bland de andra: ett språk som man behöver i arbetslivet och för att kommunicera med bekanta.

5.2.5 Uppfattningar om språk, uppfattningar om flerspråkighet

Hurdana erfarenheter man har med språk påverkar utom uppfattningar om de enstaka språken också hur man ser på flerspråkighet. I materialet framgår fyra olika syner på flerspråkighet som jag kortfattat går igenom. Även om syftet med min studie var att ta reda på uppfattningar om språk lade jag märke till att det ofta var omöjligt att hålla isär uppfattningar om de enstaka språken och uppfattningar om flerspråkigheten i allmänhet. Hur man uppfattar flerspråkigheten har sitt ursprung i erfarenheter med de enstaka språken, och å andra sidan påverkar uppfattningarna om flerspråkigheten hur man förhåller sig till nya språk. Enligt situationen och på grund av olika språkliga erfarenheter uppfattar informanterna flerspråkigheten som en resurs, en självsäkerhet, ett hinder eller ett dilemma. Dessa fyra syner återspeglar hur informanterna förhåller sig till de enstaka språken: om språken anses vara på något sätt viktiga, en naturlig del av vardagen eller till och med på något sätt negativa.

Flerspråkigheten anses för det mesta vara en resurs. Språken ses som en nyckel att ha framgång i skol- och yrkesvärlden. Den här instrumentella synen betonas först och främst när

det gäller språken engelska och spanska. Det framgår att man kan ha viljan att lära sig främmande språk men man lär sig sällan nya språk om man inte drar någon nytta av det. Språken anses också som symboler för vissa kulturer och gemenskaper då kunskaper i ett nytt språk ansågs som en nyckel för att komma in i språkgemenskapen. Victor konstaterar att när man har lärt sig ett språk, öppnas en helt ny värld. Lars för sin del påpekar att kulturen och språket är "någonting fantastiskt". Kulturen och språket skiljs inte från varandra utan de anses höra samman.

Att kunna flera språk anses också bringa glädje i sig. Att lära sig ett nytt språk anses som en saga: med Victors ord "sanningen öppnas". Han påpekar att det har varit för honom "verkligen en tillfredsställelse" att förstå så mycket på ett andraspråk. Enligt honom är flerspråkighet "bara positivt", ju fler språk man kan desto bättre. Också Hanna tycker att det är "väldigt värdefullt att försöka lära sig (.) så många språk som möjligt". Hon har också erfarenheter med invandrarelever och hon tycker att "det var en mycket intressant och lärorik tid men jobbigt samtidigt när man engagerade sig så i de här (--) livsödena, (--) man fick liksom perspektiv". Det kan kännas lite spännande att tala ett språk som alla inte förstår som Sara påpekar: "det är ju roligt också, då pratar vi ju också svenska men de andra runtomkring pratar ett annat språk". Det framgår också att det ibland kan vara bra att inte förstå.

Flerspråkigheten kan också uppfattas som en självsäkerhet. Anna säger att det för henne är naturligt att inte alltid förstå allt. När det gäller finskan påstår hon att hon ifrågasatte inte varför hon inte kunde finska utan "accepterade att det var (--) som det var". Hon tillägger att som barn funderade hon inte så mycket på flerspråkighet utan "det var ju min (.) normalitet". Svårigheterna med att vara flerspråkig lyfts inte fram när flerspråkigheten anses vara naturligt.

Uppfattningen att flerspråkighet är nyttigt och samtidigt normalt visar sig i hur lätt det tycks vara att kodväxla, av vilket alla informanterna har erfarenheter. Möjligheten att kodväxla ses som en resurs: Anna säger att vissa situationer är kopplade till svenskan och andra till spanskan. Att byta språk förorsakar inga speciella problem för Sara: när hon åker till Bolivia tar det "efter en vecka så (--) då känns det jättenormalt". Alltid är man inte ens medveten om vilket språk man håller på att använda. Hanna medger att "man tänker inte riktigt på när man pratar finska och när man pratar svenska". Enligt Victor blir det "nästan lika naturligt" att prata engelska när alla inte förstår svenska. När det gäller själva intervjuerna förekommer kodväxling när Hanna och Lars berättar en historia och använder direkta citat från meänkieli.

Lars använder ord på meänkieli också då vissa ord eller begrepp inte har några motsvarigheter på svenska.

Flerspråkigheten kan uppfattas som ett hinder ifall man inte kan tala ett visst språk och känner sig därför på något sätt hjälplös. Hanna berättar att när hon jobbade på dövskolan kändes det i början som om hon hade "hoppat i galen tunna". Man kan dessutom ha upplevt rädsla för att inte kunna prata språket. Victor påstår att "det är väl alltid lite dramatiskt" att inte förstå i början. Anna berättar hur hennes fader blev alldeles "skärrad" för att han inte förstod vad de andra omkring sade när han var i Bolivia. Enligt Anna var det fråga om en situation där språket blev "en begränsning och som också upplevdes som väldigt hotfullt". Anna påpekar att hon själv ofta har blivit irriterad och ibland bara struntat i att inte förstå. Förstår man inget kan man känna sig utomstående. Man kan också ha upplevt skam över att inte kunna majoritetsspråket eller haft rädsla för att ens egna barn blir halvspråkiga.

Flerspråkigheten kan också uppfattas som ett dilemma. Victor konstaterar att det är med språk både positivt och negativt; språket har makten att både inne- och utesluta. Han påpekar hur det som "nu känns som positivt" har tidigare känts negativt. Sara påpekar att när hon var liten var det svårt när hon åkte till Bolivia och inte kunde "så jättemycket" spanska och "då förstår man ju inte allting så då måste man liksom fråga pappa eller mamma (.) vad det betyder (--)" men annars har det ju väl varit som (.) ganska normalt". Hanna lyfter fram att det är "hur värdefullt som helst" att kunna språk för det är bara språket som sätter gränser. Det är alltså bra att kunna språk för utan språkkunskaper riskerar man att bli utestängd. När man granskar flerspråkigheten som ett hinder eller ett dilemma måste man ta hänsyn till att informanterna inte säger att språkkunskaper i sig är något negativt. Flerspråkighet uppfattas negativt bara i den kontexten där man inte kan språket som talas och känner sig utomstående eller när man upplever skam på grund av bristande språkkunskaper på ett andraspråk.

6 SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION

Jag har i denna pro gradu-arbetet undersökt vad för uppfattningar flerspråkiga har om språken i allmänhet och om språken som de talar i vardagen. Dessutom har jag undersökt vilka värden och betydelser språken får hos informanterna. I teoridelen redogjorde jag för fenomenen flerspråkighet och vardagliga uppfattningar och i analysdelen redogjorde jag för vad för

uppfattningar det förekom i den här studien. I detta kapitel sammanfattar jag forskningsresultaten och diskuterar pålitligheten av studien. Jag börjar med att presentera forskningsresultaten.

6.1. Sammanfattning av forskningsresultat

Resultaten i denna studie antydde att man kan ha varierande uppfattningar om olika språk och att uppfattningar om och värden bakom språken kan förändras med nya erfarenheter av språken. Viktiga teman i intervjuerna tycktes vara språkets kommunikativa funktion, förhållandet mellan språk och kultur, språk och känslor samt statusfrågor. Det kom fram uppfattningar om språkanvändning, språks natur, status och flerspråkighet. Uppfattningarna hade ofta sitt ursprung i ens egna erfarenheter som en flerspråkig språkanvändare. Man lyfte fram att man inte alltid är medveten om sin språkanvändning.

När det gäller språken i allmänhet påstods det att språk förändras och utvecklas och dör ut om man inte längre använder dem. Det kom också fram att man tror att man med olika språk kan uttrycka olika saker och man inte kan översätta allting från ett språk till ett annat. Också språkvarieteter kom på tal under intervjuerna. Man tyckte att varieteter kan vålla problem för förståelsen, men det viktigaste är att budskapet förs fram och kommunikationen fortsätter. Det fanns inga klara skillnader mellan uppfattningar om första- och andraspråk. T.ex. både första- och andraspråk uppfattades känslomässigt viktiga. Dessutom kunde man använda sitt förstaspråk för disciplin även om det i andra studier har framgått att ens andraspråk vanligtvis står för auktoritet.

När det gäller statusfrågor kom fram åsikten att en varietet inte är ett riktigt språk, i detta fall ansågs meänkieli som inte "riktig finska" istället att man hade bara lyft fram meänkieli som en språkvarietet som inte behöver definieras genom andra språkvarieteter. Språket sågs också i anknytning till en kultur i den betydelsen att om man inte värderar högt sitt språk är det svårt att sätta stort värde på sin kultur heller. Dessutom tog man fram att det i en tvåspråkig kontext ofta händer att majoritetsspråket tar över trots motivationen att bevara och använda minoritetsspråket. Å andra sidan ansågs några språk vara så höga till sin status att de har sin plats, så som engelskan som "ett världsspråk". Åsikten att värderingarna förändras med tiden framgick i synen att några språk "svänger" tills de ersätts med andra.

Ett exempel på kategoriska indelningar som informanterna gjorde i min studie var språks indelning t.ex. i tal- och skriftspråk. Å ena sidan visade det sig att några språk ansågs vara "känslspråk" medan andra var "yrkesspråk". Alla språken hade både instrumentella och symbolvärden men betoningarna varierade. Majoritetsspråket svenska uppfattades som en självsäkerhet, ett språk som är viktigt i vardagen med dess alla funktioner. Man tog fram t.ex. betydelsen av detta språk för kommunikation, utbildning och integration i det svenska samhället. Värdet av språket ifrågasattes inte eftersom språket är majoritetsspråket i Sverige och en förutsättning för att man kan ha framgång i samhället.

Attityderna till språket meänkieli verkade vara kontroversiella till och med hos en och samma informant: meänkieli uppfattades å ena sidan som ett minoritetsspråk som är begränsat, bärande och svårt och troligtvis håller på att dö ut och å andra sidan som ett roligt språk, ett känslspråk, som hänger samman med den tornedalska kulturen. Motiven att kunna detta språk var att kunna kommunicera med de nära och kära, förstå bekanta och släktingar som talar detta språket och komma närmare sina tornedalska rötter. Språket meänkieli sattes samman med den tornedalska och även den finländska kulturen. Även om man inte trodde på språkets framtid ansåg man det viktigt att kämpa för språkets status. Uppfattningarna och värden av detta språk varierade mycket enligt informanterna som hade varierande erfarenheter av detta språk. Detta framgår också i hur informanterna i den yngsta generationen inte alls lyfte fram språket meänkieli, medan de andra såg språket viktigt och centralt och värt att bevara.

Språket spanska tycktes höra samman med släktingarna och staten Bolivia. Man betonade att språket är viktigt eftersom släktingarna talar det. Språket ansågs vara lätt och roligt att tala. Föräldrarna i den andra generationen påpekade att de vill att deras barn lär sig detta språk. Skolundervisning i spanska språket ansågs positiv. Det andra världsspråket engelskan ansågs viktigt på grund av dess roll i framtiden både yrkesmässigt och för kommunikation med släktingarna. Att språket har många talare ansågs som en fördel i och för sig. Å andra sidan lyfte man fram att engelskan räcker inte till i länder där man talar ett annat språk och därför är det viktigt att kunna tala också andra främmande språk än engelska.

Uppfattningen om ett visst språk hängde ofta samman med språkets status. Några av språken uppfattades vara mer anknutna till en viss kultur eller vissa människor medan andra ansågs

vara viktiga på grund av behovet av språket i yrkesvärlden. Dessutom uppfattades några språk vara med i allt i ens liv. Uppfattningarna var inte stabila utan det framgick att man hade ändrat sin syn på ett språk. Det här var fallet t.ex. när Anna hade senare i livet upplevt som synd att hon inte kunde meänkieli, vilket hade fått hennes föräldrar att tänka om saken. Det var också svårt för informanterna att bestämma vilka språk de kommer att använda i framtiden. Världen förändras och uppfattningarna och värden därmed.

Språken ansågs i studien å ena sidan som strukturella fenomen och å andra sidan som upplevelsemässiga fenomen. Språken ansågs ha en viss struktur och en viss karaktär, men ens egen inställning till ett språk påverkades ofta av erfarenheter med språket i vardagen. Man kan alltså hävda att ens personliga historia spelade en stor roll för hur man uppfattade språken. Språken fick sina betydelser på grund av vilken roll språket spelar i ens vardag, i familjen och i samhället, hurdana erfarenheter man har av språket och vem som talar språket. Det var ofta så att språk förknippades med andra språkanvändare, ofta släktingar, och vissa situationer. Synen var funktionell (se Alanen, Dufva, Mäntylä 2006, 44). Även om olika språk användes för olika syften, tycktes språkets viktigaste funktion vara kommunikativ. När det gäller värdet av språket i framtiden tycktes människorelationer och boningsort spela en viktig roll.

I början av denna studie granskade jag flerspråkighet ur tre synpunkter: samhället, familjen och individen. Jag går nu tillbaka till dessa tre aspekter och granskar hur de hör ihop. På grund av denna studie kan man säga att samhälleliga ideologier kan bli synliga i både livet av en flerspråkig individ och i vardagen av en flerspråkig familj. De visar sig närmast i språkliga val som man gör i sitt liv: vilka språk man anser värda att lära sig och använda och i vilka situationer man kan använda ett visst språk. Speciellt när det var fråga om status på meänkieli har åsikterna och attityderna i samhället tidigare varit mycket negativa, vilket har förorsakat att man har skämmats för att tala språket. Attityderna från samhället har påverkat individen då man har uppfattat språket som ett bärande språk eller ett språk som inte är värt att bevaras. Också halvspråkighetsdiskurs har påverkat på familjens mikronivå så att man har ansett det vara viktigare att barn lär sig bara majoritetsspråket och undviker minoritetsspråk så att de inte blir halvspråkiga.

Det fanns skillnader mellan generationer i vilka språk man talade och föredrog. Tendensen var ganska klar: meänkieli tycktes vara språket av det förflutna och man föredrog engelska, spanska och andra "stora" språk som franska och tyska framför meänkieli om man skulle lära

sig ett språk till. Till och med den äldre generationen där man ansåg kampen för meänkieli viktig tycktes framtiden av meänkieli se ganska dystert ut. När det gäller meänkieli var språket viktigt för identiteten i den äldre generationen, medan de andra framhäver att identiteten kan vara anknuten till en plats och människor, då man inte nödvändigtvis behöver kunna tala samma språk som de andra i en viss kultur även om det gemensamma språket kan fördjupa förståelsen om kulturen. Det fanns inga tydliga skillnader mellan gender i min studie. Alla informanterna tycktes ha en positiv ställning till att lära sig nya språk och alla tycktes uppskatta sin flerspråkighet.

6.2. Diskussion

Materialet i min studie bestod av temaintervjuer, vilket har möjliggjort att informanterna har haft möjligheten att berätta om sina uppfattningar och erfarenheter med egna ord och med motiveringar. Detta ger en bredare bild av uppfattningar om språk än t.ex. enkätundersökningar. Uppfattningarna kan granskas i samband med en flerspråkig vardag som språkliga erfarenheter dessutom belyser. Det kan emellertid vara svårt att svara på frågan vilka tankar ett språk väcker. Detta beror på att man ofta förhåller sig känslomässigt till språk och känslor och känslomässiga uppfattningar kan vara ett svårt objekt för att beskrivas med ord för de uttrycks oftast med icke-verbala medel. Pietikäinen och Mäntynen (2009, 158) skriver att betydelsen konstrueras i en diskussion också med hjälp av gester, blickar och andra icke-verbala medel. Alla dessa element syns inte i dessa transkriberade intervjuer. Dessutom är det utmanande och till en viss grad omöjligt att nå fram till sådana föreställningar och uppfattningar om språken som informanterna har men som de inte ens är medvetna om.

Niedzielski och Preston (2000, 4–7) påpekar att ett problem med forskningen i uppfattningar hos vanliga språkbrukare är bristen på metaspråk, vilket betyder att man inte alltid har termer och begrepp för fenomen som man har lagt märke till. En annan risk utgörs av att informanter ofta ger socialt gynnsamma svar (se t.ex. Burck 2005, 30), vilket betyder att informanterna ger svar som de tror att intervjuaren vill höra. Attityder och uppfattningar som har blivit rapporterade i intervjuer är då inte alltid i linje med attityder man verkligen har och förverkligar (se Schüpbach 2006, 91–92). I min studie måste man ta hänsyn till att eftersom intervjuaren själv är intresserad av språk kan det leda till att informanterna lyfter fram mest positiva attityder till språk och utelämnar möjliga negativa åsikter. Intervjusituationen på sätt

och vis tillåter bara vissa åsikter och tankar.

Det är också viktigt att komma ihåg att eftersom uppfattningar är dynamiska och kontextbundna till sin natur kan de variera i någon mån efter situationer. Uppfattningar är enligt Aro (2006, 60) situationellt tal som baserar sig på erfarenheter som finns lagrade i minnet. Detta tal bestäms av å ena sidan det sociala och å andra sidan det personliga. Uppfattningarna har alltså den stabila sidan men hur uppfattningarna visar sig i talet varierar efter situationen. Yttranden bestäms alltid av tidigare yttranden och syften och villkor för diskussionen (Aro 2006, 58). T.ex. intervjuaren påverkar vilken kunskap som lyfts fram i intervjun. Man bör bara nöja sig med faktumet att man i en viss intervjusituation lyfter fram vissa tankar och i andra situationer kanske några andra.

När man intervjuar barn och analyserar intervjuer av barn måste man hålla i minnet att barn oftare än vuxna upplever intervjusituationen som ett slags förhörsituation och tänker på att de måste försöka finna det rätta svaret på frågorna av intervjuaren. Att behaga intervjuaren kan vara viktigare för ett barn än att hitta sanningen. Därför kan man inte anta ett-till-ett-förhållande mellan uppfattningar och frågor, men som utgångspunkt kan man ha att kunskap som barn har återspeglar sig i deras svar. (Aro 2006, 64.) Därtill måste man komma ihåg att barn kan tala bara om saker och ting som de har ord och begrepp för, och bara på så sätt som de själva behärskar (Aro 2006, 65). Flickorna i min studie är inte några småbarn längre men det kan vara så att de inte ännu är vana vid sådana intervjusituationer och kanske inte tidigare har tänkt efter vilken roll språken spelar i deras liv. Detsamma gäller emellertid också de äldre informanterna.

När det gäller definitionen av grundbegreppet uppfattning har jag använt denna term när någon annan kanske skulle ha använt termen åsikt, attityd eller inställning. Jag tror att attityder och åsikter bygger på en viss uppfattning om ett språk. Uppfattningarna för sin del har sitt ursprung i många slags erfarenheter och kunskap från omvärlden. I intervjuerna har termen uppfattning använts inte alls. Frågan har låtit vilka tankar som olika språk väcker. Det är min tolkning att det gäller uppfattningar om språk när informanterna påstår något om ett språk eller beskriver eller benämner ett språk på något sätt. När det gäller själva analysen, måste man komma ihåg att tolkningar som forskaren gör inte är objektiva. Forskaren förstår informanternas svar på något sätt, men han eller hon kan inte få tag i alla motiv och erfarenheter som har bildat en uppfattning.

Det har också visat sig i litteraturen att man kan få olika resultat på olika språk. Tvåkulturella tvåspråkiga kan utföra annorlunda i deras respektive språk och i så fall kan talarens utförande förändras drastiskt på grund av språkbyte (se t.ex. Pavlenko 2005, 240). I min studie har alla informanterna intervjuats på svenska som ingalunda är förstaspråket för alla informanterna. Man kan anta att t.ex. Victor som kommer från den bolivianska kulturen kunde ha tagit fram andra saker och fenomen om han hade intervjuats på spanska. Samma gäller morföräldrar som har finska/meänkieli som förstaspråk. Både Hanna och Lars kodväxlar under intervjun, vilket kan vara ett tecken på att de själva kanske skulle ha velat bli intervjuade på meänkieli hellre än på svenska.

Traditionellt har man använt sig av begreppen validitet och reliabilitet när man har värderat trovärdighet av en studie. Båda begreppen har sitt ursprung i den kvantitativa forskningen och därför lämpar de sig inte alltid för att värdera forskningens kvalitet i en kvalitativ undersökning. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 186.) Hirsjärvi och Hurme (2009, 189) skriver att man med termen reliabilitet kan syfta på hur forskaren analyserar materialet istället för att värdera hur pålitliga informanterna är. När det gäller forskarens pålitlighet är det viktigt att han eller hon har tagit hänsyn till hela materialet och att resultaten återspeglar informanternas tankevärld så bra som möjligt. Trots detta måste man komma ihåg att resultaten alltid bildas i samverkan mellan intervjuaren och informanterna. Validiteten av studien kan uppnås så att man jämför resultaten med fynd från andra studier eller genom att använda olika slags metoder. Detta betyder att man hänvisar till litteraturen när man rapporterar sina resultat. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 189.) När det gäller trovärdigheten av studien skriver Pietikäinen och Mäntynen (2009, 168) att det väsentliga är att forskaren motiverar och förklarar sitt beslut under forskningsprocessen. Om forskaren gör detta blir studien motiverad, trovärdig och pålitlig. Jag anser att jag har tagit hänsyn till hela materialet och förklarat hur jag har kommit fram till slutsatser som jag presenterade ovan.

Eftersom det är fråga om en kvalitativ studie går det inte att generalisera resultaten till alla flerspråkiga. Det visade sig att uppfattningar om och betydelse bakom språken är mycket kontextbundna och föränderliga. Vilka språkliga erfarenheter man har haft som individ, till vilken språkgemenskap man hör och vilka språk man kan påverka hur man uppfattar språken och flerspråkigheten. Detta förklarar varför man har mycket varierande uppfattningar också inom en och samma familj. Resultaten av min studie ska dock belysa språkanvändning som

socialt agerande där uppfattningar konstrueras och ge en insikt hur flerspråkiga själva kan se på sina språk och sin flerspråkighet.

Pietikäinen och Mäntynen (2009, 165) skriver att forskaren ska ha som ett mål att genom sina metoder och sin analys nå fram till något typiskt för materialet och fenomenet som studeras. Det som jag nått fram till är mångfalden av uppfattningar: upptäckten att man kan ha olika slags uppfattningar om olika språk och uppfattningar om och värden av språk utgörs av många faktorer. Om man hade mer tid på sig skulle det vara intressant att göra en långsgående studie för att följa hur uppfattningarna förändras med tiden på grund av nya erfarenheter och kontexter. Dessutom kunde man använda sig av också andra metoder som intervjuer, t.ex. bilder och dagböcker.

När det gäller detta material kunde man närma sig det också genom att fokusera på narrativer och ta reda på hur informanterna upplever sig själv i förhållande till språken och flerspråkigheten och hur olika språkliga erfarenheter har skapat och förändrat ens språkliga identitet. Jag tycker emellertid att det har varit fruktbarande att sätta mig in i informanternas språkliga erfarenheter och försöka hitta samband mellan språkens roll i vardagen och uppfattningar om språken samt språkens betydelse för en.

LITTERATUR

- Alanen, R., Dufva, H. & Mäntylä, K. (2006). *Kielen päällä. Näkökulmia kieleen ja kielenkäyttöön*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Alexander, P. & Dochy, F. (1995). *Conceptions of Knowledge and Beliefs: A comparison Across Varying Cultural and Educational Communities*. American Educational Research Journal, Vol. 32, No. 2, 423–442.
- Aro, M. (2006). Anteeksi, kuka puhuu? Lasten kielikäsitusten moniäänisyydestä. I Alanen, R., Dufva, H. & Mäntylä, K. (red.), *Kielen päällä – Näkökulmia kieleen ja kielenkäyttöön*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Soveltavan kielentutkimuksen keskus, 53–76.
- Aro, M. (2009). *Speakers and Doers: Polyphony and Agency in Children's Beliefs about Language Learning*. Doktorsavhandling. Jyväskylän yliopisto.
- Blommaert, J. (1999). The debate is open. I Blommaert, J. (red.), *Language Ideological Debates*. Berlin; New York: Mouton de Gruyter, 1–38.
- Blommaert, J. (2005). *Discourse: a critical introduction*. Cambridge: Cambridge University Press; New York.
- Burck, C. (2005). *Multilingual Living: Explorations of Language and Subjectivity*. New York: Palgrave Macmillan.
- Busch, B. (2006). Language biographies – approaches to multilingualism in education and linguistic research. I: Busch, B., Jardine, A. & Tjoutuku, A. *Language biographies for multilingual learning*. Cape Town: University of Cape Town. Praesa.
- Dahl, Ö. (2000). *Språkets enhet och mångfald*. Lund: Studentlitteratur.
- Dufva, H., Kalaja, P., Alanen, R. (2007). Beliefs about language, language learning and teaching: From novice to expert. I Koskensalo, A., Smeds, J., Kaikkonen, P. & Kohonen, V. (red.), *Foreign languages and multicultural perspectives in the European context*. Berlin: LIT, 129–138.
- Dufva, H., Lähteenmäki, M., Isoherranen, S. (1996). *Elämää kielen kanssa – Arkikäsitä kielestä, sen oppimisesta ja opettamisesta* Jyväskylän yliopisto. Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Dufva, H. & Pietikäinen, S. (2009). *Moni-ilmeinen monikielisyys*. Puhe ja kieli, 29:1, 167–180.

- Graneheim, U. H., & Lundman, B. (2004). *Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness*. *Nurse Education Today*, 24(2), 105–112.
- Haglund, C. (2004). Flerspråkighet och identitet. I Hyltenstam, K. & Lindberg, I. (red.), *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2009). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus.
- Huttunen, L. (2010). Tiheä kontekstointi: Haastattelu osana etnografista tutkimusta. I Ruusuvoori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (red.), *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 39–63.
- Hyltenstam, K. (1999). (red.), *Sveriges sju inhemska språk - ett minoritetsspråksperspektiv*, Lund: Studentlitteratur.
- Hyltenstam, K. (2007). Begreppen språk och dialekt och meänkielis status som eget språk. I Westergren, E. & Åhl H. (red.), *Mer än ett språk – En antologi om flerspråkigheten i norra Sverige*. Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag, 237–282.
- Irvine, J. T. & Gal, S. (2000). Language Ideology and Linguistic Differentiation. I Kroskrity, P. V. (red.), *Regimes of Language: Ideologies, Politics, and Identities*. Santa Fe: School of American Research Press, 35–84.
- Johansson, H. (2007). Trespråkighet, urbefolkningar och kulturövergrepp. I Westergren, E. & Åhl, H. (red.), *Mer än ett språk – En antologi om flerspråkigheten i norra Sverige*. Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag, 38–55.
- Kunnas, N. (2006). *Yksi, kaksi vai monta kirjakieltä? Vienankarjalaisten kanta kirjakielidebattiin*. *Virittäjä*, 2/2006, 229–247.
- Kvale, S. (1996). *InterViews. An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Lappalainen, H. (2005). *Språklig variation och interaktion. Nya perspektiv inom den fennistiska sociolingvistik*. Finskt språk- och kulturcentrum. Institutionen för humaniora. Mälardalens högskola. 2005.
- Lappalainen, S., Hynninen P., Kankkunen T., Lahelma E. & Tolonen T. (2007). (red.), *Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Linell, P. (2009): *Rethinking Language, Mind and World Dialogically: Interactional and Contextual Theories of Human Sense-Making*. Charlotte: Information Age Publishing.
- Luukka, M. (2000). Näkökulma luo kohteen: Diskurssitutkimuksen taustaoletukset. I

- Sajavaara, K., Piirainen-Marsh, A. (red.), *Kieli, diskurssi & yhteisö*. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 133–160.
- Myers-Scotton, C. (2006). *Multiple Voices. An Introduction to Bilingualism*. Malden (MA): Blackwell Publishing.
- Mäntylä, K., Pietikäinen, S., Dufva, H. (2009). *Kieliä kellon ympäri: Perhe monikielisyyden tutkimuksen kohteena*. Jyväskylän yliopisto. Kielten laitos.
- Niedzielski, N., Preston, D. (2000). *Folk Linguistics. Trends in Linguistics. Studies and Monographs 122*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- <http://www.northernmultilingualism.fi/>
- Nygård, P. (2002). Språkattityder i Sverige. I *Mål i mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket*. SOU 2002: 27. Bilaga 2, 5–44.
- Pavlenko, A. (2005). *Emotions and Multilingualism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pietikäinen, S. (2000). Kriittinen diskurssintutkimus. I Sajavaara, K., Piirainen-Marsh, A. (red.), *Kieli, diskurssi & yhteisö*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 191–217.
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. (2009). *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Rastas, A. (2010). Haastatteluaineistojen monet tehtävät etnografisessa tutkimuksessa. I Ruusuvoori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (red.), *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 64–89.
- Salo, H. (2008). *Jyväskyläläisten maahanmuuttajataustaisten nuorten aikuisten kokemuksia monikielisyydestä resurssina*. Pro gradu-avhandling. Jyväskylän yliopisto. Kielten laitos, suomen kieli.
- Saville-Troike, M. (2006). *Introducing Second Language Acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schüpbach, D. (2006). "It's something that's just faded away": how a Melbourne family of Swiss-German background makes sense of language shift. *International Journal of the Sociology of Language*, Volume 2006, 89–104.
- Sirkeinen, E. (2008). *Monikielisen perheen monikielisyysdiskurssit identiteetin rakentajina*. Pro gradu-avhandling. Jyväskylän yliopisto. Kielten laitos, suomen kieli.
- Wande, E. (2007). Anteckningar i meänkielis historia. I: Westergren, E. & Åhl, H. (red.), *Mer än ett språk – En antologi om flerspråkigheten i norra Sverige*. Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag, 124–144.
- Wenden, A. (1999). *An introduction to Metacognitive Knowledge and Beliefs in Language Learning: beyond the basics*. *System*, 27, 435–441.
- Westergren, E. & Åhl H. (2007). *Mer än ett språk – En antologi om flerspråkigheten i norra*

Sverige. Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag.